

Проф. др Ивана Крстић
др Олга Тешовић
Ивана Миловановић
Душан Дакић

СУЂЕЊЕ НА ДАЉИНУ

ПРАВНИ ОКВИР И ПРАКСА

Београд 2021.

Проф. др Ивана Крстић
др Олга Тешовић
Ивана Миловановић
Душан Дакић

СУЂЕЊЕ НА ДАЉИНУ
ПРАВНИ ОКВИР И ПРАКСА

Београд, 2021.

Аутори

Проф. др Ивана Крстић, професорка Правног факултета Универзитета у Београду

др Олга Тешовић, председница Основног суда у Пожеги

Ивана Миловановић, судија Основног суда у Нишу

Душан Дакић, судија Основног суда у Новом Саду

Рецезенткиња

др Јасмина Киурски, заменица Републичког јавног тужиоца

Лекторка

Стојанка Милановић

Дизајн корица и прелом

Јелена Цолић

Штампа

Ц штампа, Београд

Тираж

500

Издавање ове публикације, финансијски је помогла Амбасада Краљевине Холандије у Србији. Садржај публикације је искључива одговорност Форума Судија и не одражава нужно ставове Амбасаде Краљевине Холандије у Србији.

САДРЖАЈ

Уводне напомене	5
ПРВИ ДЕО	7
1. Међународни стандарди у области суђења на даљину	8
1.1. Универзални систем заштите људских права	8
1.2. Европски систем заштите људских права	12
1.2.1. Европска конвенција о људским правима	12
1.2. Смернице Комитета министара о механизмима за решавање спорова на даљину у грађанским и управним поступцима.....	18
2. Компаративна анализа у области суђења на даљину	22
2.1. Правни основ за увођење суђења на даљину	22
2.2. Пракса земаља са суђењима на даљину	26
ДРУГИ ДЕО	30
3. Национални правни оквир за суђење на даљину	30
3.1. Уставноправни оквир	31
3.2. Законик о кривичном поступку	33
3.3. Закон о парничном поступку.....	38
4. Суђења на даљину током ванредног стања.....	39
5. Резултати истраживања о пракси коришћења технологије за пренос звука и слике у Србији	44
5.1. Основне информације о истраживању	44
5.2. Резултати истраживања	46
5.2.1. Резултати испитивања обима коришћења технологије за пренос слике и звука приликом испитивања посебно осетљивих сведока	46
5.2.2. Испитивање ставова судија, тужилаца и адвоката о суђењима на даљину, познавање правних стандарда и законске регулативе у вези са суђењима на даљину и ниво познавања технологије	50
5.2.3. Резултати истраживања о трошковима кривичног поступка	56
5.2.4. Испитивање обима спроведених саслушања окривљених на даљину током ванредног стања	59
ТРЕЋИ ДЕО	67
6. Закључци и препоруке у вези са суђењима на даљину у Републици Србији	67
6.1. Закључци у вези са суђењима на даљину	67
6.2. Препоруке у вези са суђењима на даљину	74

Уводне напомене

У Републици Србији је 15. марта 2020. године проглашено ванредно стање, услед пандемије изазване вирусом ковид 19. Држава се суочила са бројним изазовима, у намери да сачува животе што већег броја људи и да здравствени систем одржи оперативним. Донет је већи број подзаконских аката, којима је регулисано одвијање друштвеног живота, све до укидања ванредног стања, 6. маја 2020. године. Током овог периода, рад судова био је сведен на минимум, а у појединим ситуацијама омогућено је суђење на даљину, колоквијално названо скајп-суђење. Ово је изазвало бројне недоумице у погледу уставности и законитости овакве праксе, али и потенцијалног кршења људских права осумњичених и осуђених лица.

Без намере да се дубље задире у ова питања, аутори публикације желели су да представе на који начин се до сада користила могућност суђења на даљину у Републици Србији и какво је било искуство са тзв. скајп-суђењима током ванредног стања. Имајући у виду да је ситуација са пандемијом указала на потребу даљег прецизирања и регулисања ове области, а под претпоставком да ће се овај начин суђења користити у све већој мери у будућности, аутори су желели да укажу на релевантне принципе и стандарде које би требало следити у случају даљег унапређења суђења на даљину у редовним околностима. Тако први део садржи релевантан међународно правни оквир, односно принципе и стандарде који се односе на суђења на даљину. Потом је представљен компаративни приказ у циљу представљања искустава других земаља у организовању суђења на даљину, који могу послужити као инспирација за околности под којима би требало прибећи суђењу на даљину и у Србији.

Други део публикације садржи приказ националног права којим је дозвољено коришћење технологије за пренос слике и звука приликом спровођења одређених радњи, као и искуство са суђењима на даљину током ванредног стања. У овом делу наведени су резултати спроведеног истраживања, које је имало за циљ испитивање обима

примене суђења на даљину за време ванредног стања и поштовања уставних и законских процедура, обим примене технологија на суђењима у складу са процесним одредбама, ставова правних професионалаца о суђењима на даљину и нивоа знања из ове области, као и трошкова одлагања суђења и могућност њиховог смањења суђењем на даљину.

Последњи део садржи препоруке за поступање у овој области, а које треба да послуже за даљи дијалог на тему увођења суђења на даљину у Републици Србији у редовним условима.

ПРВИ ДЕО

Један од главних захтева савременог друштва јесте остваривање владавине права која, између осталог, подразумева поштовање зајемчених људских и мањинских права и независност судске власти. У овом смислу, остваривање владавине права у судском поступку треба посматрати на два нивоа:

1. као заштиту људских права током судског поступка (права која су загарантована процесним субјектима током трајања судског поступка);
2. као остваривање права у судском поступку (делотворно пружање правне заштите поводом предмета конкретног поступка).

Ово подразумева да се суђењем на даљину не смеју на било који начин угрозити права која странкама припадају током самог суђења, нити осујетити права и интереси због којих је покренут сам судски поступак. Ипак, ситуација са пандемијом је показала да суђење на даљину може бити неопходно, па чак и корисно у одређеним ситуацијама, када може допринети ефективном раду суда. Међутим, у таквим ситуацијама неспорно се увек мора направити равнотежа између користи које оно пружа и уживања основних људских права, како би право на правично суђење увек било поштовано. Другим речима то значи да сви принципи и стандарди који се односе на право на правично суђење, морају да буду задовољени, док сама одлука о спровођењу суђења на даљину и током поступка, мора бити остварена уз поштовање одређених стандарда, који произлазе из релевантног међународног права.

1. Међународни стандарди у области суђења на даљину

Суђење на даљину представља компоненту права на правично суђење, гарантованог бројним међународним инструментима, које је прихватила и Република Србија, а од којих је најважније споменути оне донете под окриљем УН и Савета Европе.

1.1. Универзални систем заштите људских права

Универзална декларација о људским правима у члану 10. гарантује сваком лицу потпуно једнако право на правично јавно суђење, а у члану 11. став 1. право на јавни претрес, на којем су обезбеђена сва јемства потребна за његову одбрану.

Пакт о грађанским и политичким правима (ППП) из 1966. године,¹ у члану 9 став 3, гарантује да ће свако лице које је ухапшено или затворено због кривичног дела бити у најкраћем могућем року изведено пред судију или неког другог службеника, законом овлашћеног да врши правосудне функције. С лицем лишеним слободе, поступа се човечно и с поштовањем урођеног достојанства.² Члан 9 ППП, односно део који се тиче права лица лишеног слободе да буде изведено пред судију, тумачен је од стране неколико држава тако да дозвољава употребу видео-конференцијских алатки, у замену за физичко присуство. Међутим, Комитет за људска права, тело које надзире извршење обавеза из ППП-а, наглашава да се физичко присуство често захтева да би се утврдило стање ухапшене особе, због

---

¹ Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 7/71. Након одрицања од континуитета са СФРЈ и давања сукцесорске изјаве, Република Србија је прихватила важење Пакта 12. марта 2001.

² Члан 10. став 1. ППП

чега би било опасно заменити га видео-линком.³ Тако је став Комитета да лице мора аутоматски и физички бити изведено пред судску власт, што даје могућност за испитивање евентуалног излагања тортури и другим облицима злостављања.⁴ Комитет за људска права подвлачи да права и слободе које се могу ставити ван снаге, као што је то случај са чланом 9, подлежу принципу законитости и владавине права, те да ови принципи захтевају поштовање права на правично суђење током ванредног стања.⁵ Комитет је посебно нагласио да одступања од људских права, морају бити таква да не премашују она која строго захтева хитност ситуације.

Пакт даље садржи члан 14 којим се гарантује право на правично суђење. У оквиру овог члана посебно се наглашава право на једнакост странака и право лица да његова ствар буде правично и јавно саслушана пред судом. Јавност обезбеђује транспарентност поступка и пружа важно обезбеђење у интересу појединца и друштва у целини.⁶ Јавност се може искључити током целог или дела суђења, и то само у интересу морала, јавног поретка или националне безбедности у демократском друштву, или када то захтевају интереси приватног живота странака, или суд то сматра апсолутно неопходним, када би јавност шкодила интересима правде. Ипак, свака пресуда мора бити јавна, осим ако интерес малолетника не захтева другачије, или ако се поступак тиче брачних спорова или старатељства над децом. Оптуженом лицу, између осталог, треба оставити довољно времена и могућности за припрему одбране и за општење са браниоцем по сопственом избору, да буде присутан на суђењу и да се брани, да испитује или постигне да се испитају сведоци оптужбе, као и да постигне да приступе суду и буду саслушани сведоци у његову корист, као и да добије бесплатну помоћ тумача.

Право на једнакост пред судовима и право на правично суђење, кључни су елементи заштите људских права и представљају процедурална средства за обезбеђење владавине права и за адекватно

---

³ Human Rights Committee continues discussion on draft general comment on the right to liberty and security of persons, 24 July 2014.

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14901&LangID=E>. (10. мај 2021).

⁴ Human Rights Committee, General Comment no 35 on Article 9 (Liberty and security of person) (2014), став 34.

⁵ HRC, General Comment no. 29 on States of Emergency (article 4) (2001), stavovi 15-16.

⁶ ICJ, Videoconferencing, Courts and the Covid-19, Recommendations Based on International Standards, November 2020, p. 7.

администрирање правде.⁷ Право на приступ правосуђу мора бити делотворно и гарантовано у свим ситуацијама, а подразумева да странка учествује у поступку на смислен начин.⁸ Посебно је значајно обезбедити правично и јавно суђење. Правичност суђења подразумева одсуство било каквог директног или индиректног утицаја, притиска или застрашивања, као када се окривљени у кривичном поступку суочи са изразом непријатељског става јавности или подршке једној страни у судници коју суд толерише, чиме се нарушава право на одбрану, или је изложен другим манифестацијама непријатељства са сличним ефектима.⁹ С друге стране, јавност суђења има за задатак да обезбеди транспарентност поступка, те тако чини важну гаранцију заштите појединца и друштва. Судови морају пружити информације о месту и времену одржавања јавног суђења и морају обезбедити адекватне просторије за присуство заинтересованих, у разумним границама, узимајући у обзир, између осталог, потенцијални интерес за случај и трајање усмене расправе.¹⁰ Захтев за јавном расправом не односи се нужно на све жалбене поступке који се могу одвијати на основу писаних излагања,¹¹ или на преткривичне одлуке које суд донели тужиоци и други јавни органи.¹² Дакле, важно је обезбедити учешће јавности, укључујући и присуство медија. С друге стране, јавност је могуће искључити из тачно наведених разлога, и то само када је то неопходно, али и тада је потребно да основни налази, докази и правно образложење буду јавни, осим ради заштите малолетника, или се спор тиче брачних спорова и старатељства над децом.¹³ Такође, право на комуникацију са браниоцем у условима који у потпуности поштују поверљивост, представља битан елемент гаранције правичног суђења и примена принципа једнакости странака.¹⁴

Имајући у виду праксу држава током пандемије, Комитет за људска права у јулу 2020. године усвојио је Резолуцију у којој тражи од држава да обезбеде да правосуђе има неопходна средства

---

7 Human Rights Committee, General comment no. 32, Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial, 23 August 2007, пара. 2.

8 Исто, пара. 10.

9 Видети, на пример, *Gridin v. Russian Federation*, комуникација бр. 770/1997, став 8.2.

10 *Van Meurs v. The Netherlands*, комуникација бр. 215/1986, став 6.2.

11 *R.M. v. Finland*, комуникација бр. 301/1988, став 6.4.

12 *Kavanagh v. Ireland*, комуникација бр. 819/1998, став 10.4.

13 *Општи коментар бр. 32*, пара. 10.

14 Исто, ставови 32, 34. Видети и UN Basic Principles on the Role of Lawyers, принципи 7, 8 и 22. <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx>. (10. мај 2021).

и капацитет да обезбеди своју функционалност, одговорност, транспарентност и интегритет, правично суђење и делотворан приступ правди. Државе су нарочито охрабрене да обезбеде информационе и комуникационе технологије и иновативне онлајн солуције, како би обезбедиле приступ правди и поштовање права на правично суђење и процедурална права и у време ванредног стања.¹⁵

Важно је споменути и Конвенцију о правима детета,¹⁶ која у члану 37 став ц, гарантује лицима млађим од 18 година хумано поступање, у случају лишења слободе и у ставу д, право да им одмах буде омогућен приступ правној и другој одговарајућој помоћи. Члан 40 даље гарантује право на правично суђење, које је у складу с дететовим осећајем достојанства и вредности, а које почива на поштовању људских права и узима у обзир узраст детета и чињеницу да је пожељно залагати се за његову реинтеграцију и преузимање констуктивне улоге у друштву. Детету се гарантује низ процесних права, укључујући правну и другу помоћ у припреми и изношењу одбране, присуство правног или другог одговарајућег заступника и његових родитеља или законских старатеља, осим уколико то није у његовом најбољем интересу. Оно има право да буде испитано или да буду испитани сведоци друге стране и да се обезбеди учешће и саслушање његових сведока под једнаким условима. Такође, дете има право и да се поштује његова приватност у свим фазама поступка. Посебно је важан и Општи коментар бр. 24 Комитета за права детета, који се односи на права деце у правосудном систему, а који ближе разрађује положај деце у поступку.¹⁷ Комитет посебно наглашава да је неопходно успоставити континуирану и систематску обуку професионалаца, како би право на правично суђење деце било ефективно гарантовано.¹⁸ Комитет се позива и на Општи коментар бр. 12 из 2009. године о праву детета да се чује, посебно у контексту правосуђа. Ово право треба да буде директно, а не само преко заступника, и то у свим фазама поступка.¹⁹

---

15 Resolution 44/9, "Independence and impartiality of the judiciary, jurors and assessors, and the independence of lawyers" h (16 July 2020), ставови 17- 18. <https://undocs.org/en/A/HRC/RES/44/9>. (10. мај 2021).

16 Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 15/90, Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 4/96, 2/97.

17 Committee on the Rights of the Child, General comment no. 24 (2019) on children's rights in the child justice system, 18 September 2019.

18 Исто, став 39.

19 Исто, став 45.

1.2. Европски систем заштите људских права

1.2.1. Европска конвенција о људским правима

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (ЕКЉП, Европска конвенција)²⁰, такође гарантује слободу и безбедност личности (члан 5), као и право на правично суђење (члан 6).

Слобода и безбедност личности пружа гаранције лицу лишеном слободе, а члан 5 став 3, сваком ухапшеном лицу гарантује право да без одлагања, буде изведено пред судију или друго службено лице, законом одређено да обавља судске функције. У једном другом предмету против Русије, Европски суд за људска права (ЕСЉП, Суд) суђење на даљину, односно одсуство окривљеног са једног од рочишта у кривичном поступку, довео је у везу са чланом 5 ЕКЉП.²¹ Наиме, подносилац представке се жалио да му није било омогућено да физички присуствује рочишту на којем је одлучивано о продужењу притвора против њега, него је путем видео-линка учествовао у поступку.²² Европски суд је најпре потврдио да притвореник има право да се о законитости његовог лишавања слободе одлучи брзо, односно без одлагања, али је нагласио да у процедуралном смислу гаранције под окриљем члана 5 ЕКЉП, нису идентичне са гаранцијама под окриљем члана 6.²³ То практично значи да се гаранције дефинисане чланом 6, могу примењивати и на ситуације које су превасходно регулисане чланом 5 ЕКЉП, али предност увек има члан 5, с обзиром да се он односи на специфичне карактеристике поступка лишења слободе, ограничавања слободе кретања и притвора.²⁴ Дакле, Европски суд за људска права закључио је да се суђење на даљину различито третира под окриљем члана 6 и члана 5 ЕКЉП, али да суђење на даљину у националном законодавству, под одређеним условима, није у супротности са чланом 5 Конвенције.²⁵

---

20 Службени гласник СЦГ, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005.

21 *Trepashkin v Russia*, представка бр. 14248/05, пресуда од 20.06.2011.

22 *Исто*, став 139.

23 *Исто*, став 141.

24 *Исто*, став 148.

25 *Исто*.

Процесно-правне претпоставке за правично суђење гарантоване чланом 6, подразумевају, између осталог, право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона. Пресуда се мора изрећи јавно, али се штампа и јавност могу искључити из целог или с дела суђења, у интересу морала, јавног реда или националне безбедности у демократском друштву, када то захтевају интереси малолетника или заштита приватног живота странака, или у мери која је, по мишљењу суда, неопходно потребна у посебним околностима, када би јавност могла да нашкоди интересима правде. Оптужено лице мора имати право на довољно времена и могућности за припремање одбране; да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере или да, ако нема довољно средстава да плати за правну помоћ, бесплатно добије браниоца по службеној дужности, када интереси правде то захтевају; да испитује сведоке против себе или да постигне да се они испитају и да се обезбеди присуство и саслушање сведока у његову корист, под истим условима који важе за оне који сведоче против њега; као и да добије бесплатну помоћ преводиоца ако не разуме или не говори језик који се употребљава на суду.

Европски суд се бавио свим сегментима права на правично суђење, али се од 2006. године изјашњавао и о суђењу које је спроведено на даљину. Суштина његове јуриспруденције јесте у томе да државе морају обезбедити пажљиво разматрање околности сваког случаја, како би пронашле најбољи начин да обезбеде приступ правосуђу, чак и када је он ограничен у физичком смислу. Такође, сви аспекти члана 6 ЕКЉП, морају да буду размотрени како би постојала равнотежа између захтева да се саслушање обезбеди у разумном року, и присуства оптуженог које може бити у форми суђења на даљину. Дакле, члан 6 ЕКЉП не забрањује суђење на даљину, ако је оно организовано на начин да оптужени ужива сва права из наведеног члана.

У пресуди *Марчело Виола против Италије*²⁶, окривљеном је било омогућено да учествује у кривичном поступку у два наврата уз помоћ видео-линка, односно електронским преносом слике и тона у реалном времену. Ова пракса је била у складу са Законом о кривичном поступку Италије, који је предвиђао такву могућност у таксативно наведеним ситуацијама.²⁷ Ипак, окривљени је сматрао да

---

²⁶ *Marcello Viola v. Italy*, представка бр. 45106/04, пресуда од 05. 01. 2007.

²⁷ *Исто*, став 19.

му је повређено право на правично суђење јер је у жалбеном поступку присуствовао седници путем видео-линка. ЕСЉП је утврдио да је суђење у кривичном поступку путем видео-линка, генерално у сагласности са чланом 6 ЕКЉП.²⁸

Суд је најпре установио да право на правично суђење подразумева балансирање између интереса одбране, али и интереса сведока и жртава које сведоче у том кривичном поступку.²⁹ Европски суд је направио и јасну разлику између кривичног поступка у првом и другом степену, односно у жалбеном поступку.³⁰ Тако, физичко присуство окривљеног не може имати исти значај у првостепеном поступку, када се изводе сви докази на главном претресу и у жалбеном поступку, када се најчешће разматрају правна питања.³¹ Дакле, ЕСЉП прави разлику у односу на поступке у којима се расправља о чињеницама и о правним питањима, а у односу на неопходност физичког присуства окривљеног на главном претресу.³² Овакав став нарочито долази до изражаја, уколико је познато да се жалбени суд креће искључиво у границама жалбених навода странака у поступку. Из ове пресуде произлази да члан 6 ЕКЉП, није дефинисао начин на који се реализује право окривљеног да присуствује главном претресу.³³ Државама је остављена могућност да одаберу начин који мора бити у складу са елементима правичног суђења, дефинисаног чланом 6, јер Европска конвенција гарантује права која су ефективна и практично остварива.³⁴ Коначно, значајна је и чињеница да је Суд указао на неопходност примене суђења на даљину, у односу на све окривљене који се нађу у истој или сличној ситуацији, јер би супротно водило ка дискриминацији.³⁵

У неколико предмета против Русије Европски суд за људска права бавио се начелом јавности, односно начелом усмености на главном претресу. Тако је у пресуди *Јевдокимов и други против Русије*³⁶ Суд закључио да начело усмености није неопходно када се

---

28 Исто, став 35.

29 Исто, став 51.

30 Исто, став 38.

31 Исто, став 54.

32 Исто, став 55.

33 Исто, став 60.

34 Исто.

35 Исто, став 68.

36 *Yevdokimov and others v Russia*, представке бр. 27236/05, 44223/05, 53304/07, 40232/11, 60052/11, 76438/11, 14919/12, 19929/12, 42389/12, 57043/12 и 67481/12, пресуда од 16. 05. 2016.

расправља правно питање, јер се оно расправља на другачији начин од (не)постојања неке чињенице.³⁷ Тако се правно питање може расправљати и на основу поднесака странака у поступку.³⁸ Такође, ЕСЉП понавља да је нешто блажи стандард и могућност одступања од принципа присутности окривљеног на главном претресу, могућ у жалбеном поступку јер је понекад његово одсуство оправдано управо правном природом жалбеног поступка.³⁹ Европски суд је у овој пресуди нешто детаљније образложио принцип пропорционалности, у смислу да је за домаћи суд прво и основно правно питање да ли је неопходност присуства окривљеног у кривичном поступку у логичном и животном смислу, компатибилна са правном природом и елементима и околностима под којима је кривично дело извршено, као и да ли постоје оправдани разлози да се окривљеном ускрати право да присуствује главном претресу. Дакле, ЕСЉП проналази да ако тврдња окривљеног није базирана на његовом личном искуству, онда његово одсуствовање са главног претреса, није у супротности са чланом 6 ЕКЉП.⁴⁰ Ипак, чак и тада, судови морају узети у обзир и жељу окривљеног да лично присуствује главном претресу, па уколико одбију такав захтев, морају образложити своју одлуку, јасно наводећи разлоге који указују да одсуство окривљеног неће угрозити његово основно право да присуствује главном претресу.⁴¹ Из овога произлази да је питање присуства окривљеног на главном претресу, заправо практично питање које зависи, између осталог, од тога да ли је тврдња окривљеног заснована на његовом личном искуству, као и од чињеница и околности у којима се води кривични поступак, од техничких услова и опреме у конкретном суду, у којем се води кривични поступак, али и објекта у којем се окривљени налази.⁴² Суд такође указује да домаћи суд окривљеном мора благовремено доставити своју одлуку да ће се главни претрес одржати без физичког присуства окривљеног у судници, односно путем видео-линка.⁴³ Међутим, чак и у тим ситуацијама, не престаје обавеза суда да не одступа од начела јавности, односно да јавност

---

37 Исто, став 23.

38 Исто.

39 Исто, став 33.

40 Исто, став 34.

41 Исто, став 36.

42 Исто, став 41.

43 Исто.

има одговарајући увид у кривични поступак.⁴⁴ Важно је нагласити да одсуство окривљеног са главног претреса, по одлуци суда не значи да он нема право на формалну одбрану у судници и право на ефективну одбрану.⁴⁵ У том смислу, суд ипак прави одређену градацију између две крајности, присуства окривљеног и његовог изостанка са главног претреса. Дакле, уколико окривљени жели да присуствује главном претресу, суд би требало најпре да обезбеди његово присуство на други начин, па чак и премештајем суђења у објект у којем се налази окривљени, а тек ако таква могућност не може да се реализује, онда се главни претрес има одржати без присуства окривљеног.⁴⁶

Питање суђења на даљину и делотворне одбране дошло је до изражаја и у пресуди *Сакхиновскиј против Русије*,⁴⁷ у којој окривљени није био у прилици да учествује на рочишту по жалби пред Апелационим судом у кривичном поступку, осим путем видео- линка. Међутим, он је сматрао да путем видео-линка неће бити у могућности да у пуном капацитету одбрани своје интересе. Апелациони суд је подносиоца представке обавестио да ће присуствовати седници путем видео-линка, јер су у притворској јединици били обезбеђени услови за видео-позив, а подносилац представке је упутио захтев истом суду да лично присуствује седници.⁴⁸ Такође, подносилац представке је имао поверљив разговор са својим браниоцем путем видео-линка, и то без присуства трећих лица⁴⁹ и није се жалио на квалитет видео-комуникације.⁵⁰ Важно је нагласити и да се у жалбеном поступку расправљало о правним питањима. Узимајући у обзир све ове чињенице, Европски суд је нашао да није било поведе члана 6 Европске конвенције јер су у конкретном случају били испуњени сви услови за суђење на даљину. Ипак, ЕСЉП је сматрао да је повређено право на правично суђење, у односу на комуникацију окривљеног и његовог браниоца.⁵¹ Европски суд је пронашао да разговор од 15 минута путем видео- линка није био довољан за припрему одбране, имајући у виду комплексност и озбиљност навода оптужног акта, што је сасвим извесно и довело до потврђивања првостепене одлуке,

---

44 *Исто*, став 44.

45 *Исто*, став 48.

46 *Исто*, став 51.

47 *Sakhnovskiy v Russia*, представка бр. 21272/03, пресуда од 02. новембра 2010.

48 *Исто*, ставови 21-22.

49 *Исто*, став 28.

50 *Исто*, став 56.

51 *Исто*, став 103.

а на штету окривљеног.⁵² На сличан начин Европски суд је указао на то да је неопходно да национални суд увек размотри како да обезбеди ефективно учествовање окривљеног у кривичном поступку, у ситуацији када му се суди путем видео-линка.⁵³ Посебно је важно нагласити да сам по себи, видео-линк није довољан ако природа поступка и околности указују да је неопходно присуство окривљеног у судници.⁵⁴

Коначно, у још једном предмету против Русије, *Горбунов и Горбачев*, подносиоци представке су сматрали да је њихово право на правично суђење повређено, с обзиром на то да одбрана окривљених у поступку, није била ефективна јер нису имали довољно времена да путем видео-линка припреме одбрану са браниоцем.⁵⁵ Такође су се жалили да су звук и слика видео-линка у жалбеном поступку били лошег квалитета. Европски суд је применио претходно утврђене стандарде и утврдио повреду члана 6 ЕКЉП,⁵⁶ с обзиром на то да су подносилац представке и његов бранилац по службеној дужности били у истом граду, па суд није нашао оправдане разлоге да се окривљени и његов бранилац не сретну лично и договоре одбрану у жалбеном поступку,⁵⁷ нити да седе у истој просторији током жалбеног поступка пред судом.⁵⁸ Суд је и у другим случајевима нагласио да приступ адвокату укључује право на приватан разговор, пре било каквог испитивања. У супротном, правна помоћ пружена подносиоцу представке током испитивања, без такве претходне прилике, не би била ефикасна.⁵⁹ Дакле, ЕСЉП још једном указује да могућност суђења путем видео-линка не одступа од Европске конвенције, али да морају бити испуњени одговарајући услови, који произлазе из његове праксе.

Из свега што је речено произлази да чак и када се суђења организују на даљину, члан 6 ЕКЉП мора се применити, омогућујући оптуженом да учествује делотворно на расправи,⁶⁰ што подразумева

---

52 Исто.

53 *Vladimir Vasilyev v Russia*, представка бр. 28370/05, пресуда од 09. јула 2012, став 86.

54 Исто, став 89.

55 *Gorbunov and Gorbachev v Russia*, представка бр. 43183/06 и 27412/07, пресуда од 01. јуна 2016.

56 Исто, став 38.

57 Исто, став 37.

58 Исто, став 38.

59, на пример, *A.T. v. Luxembourg*, представка бр. 30460/13, пресуда од 9. априла 2015.

60 *Murtazaliyeva v. Russia*, (Велико веће), представка бр. 36658/05, пресуда од 18. децембра 2018, став

да може да се чује његов став и да прати суђење. Одлуку увек треба донети узимајући у обзир конкретне околности, као што су технолошке могућности, осетљивост сведока, да ли лице има инвалидитет, да ли је његов кредибилитет у питању и сл.⁶¹ Лош звук може онемогућити оптуженог да чује и учествује у поступку, те може покренути питање повреде члана 6 ЕКЉП.⁶² Такође, Суд сматра да испитивање путем видео-линка може обезбедити делотворно учешће странака у поступку.⁶³ Ипак, да би ово право било поштовано, неопходно је обезбедити делотворну и поверљиву комуникацију између оптуженог и браниоца.⁶⁴

1.3. Смернице Комитета министара о механизмима за решавање спорова на даљину у грађанским и управним поступцима

Комитет министара Савета Европе усвојио је у јуну 2021. године Смернице о механизмима за решавање спорова на даљину у грађанским и управним поступцима.⁶⁵ Смернице су усвојене јер је Комитет министара изразио забринутост због честог изостанка мера за заштиту људских права током употребе механизма за решавање спорова на даљину. Комитет указује на значај поштовања кључних принципа правичног суђења, обезбеђења делотворног правног лека, укључујући и принцип усмене расправе и поштовање једнакости странака. Смернице које су усвојене треба да служе као водич за прилагођавање постојећих механизма за решавање спорова у складу са члановима 6. и 13. Европске конвенције. Смернице се не односе на интерно управљање електронским списима предмета у судовима, нити на механизме алтернативног решавања спорова, попут посредовања и мирења.

91.

61 *Sakhnovskiy v. Russia* (Велико веће), представка бр. 21272/03, пресуда од 2. новембра 2010, став 98.

62 *Stanford v. the United Kingdom*, представка бр. 16757/90, пресуда од 23. фебруара 1994, став 29.

63 *Bivolaru v. Romania*, представка бр. 66580/12, пресуда од 2. октобра 2018.

64 *Yaroslav Belousov v. Russia*, представке бр. 2653/13, 60980/14, пресуда од 4. октобра 2016.

65 Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on online dispute resolution mechanisms in civil and administrative court proceedings, European Committee on Legal Co-operation (CDCJ), 1407th meeting, 16 June 2021. Смернице су праћене и меморандумом којим се даје њихово образложење. Видети Explanatory Memorandum, CM (2021) 36 - add5 - final, 1407 meeting, 16 June 2021.

У Смерницама се наглашава важност фундаменталних принципа, које се огледају у следећем:

1. Државе треба да обезбеде поверење у решавање спорова на даљину;
2. Суђење на даљину не сме да буде препрека за обезбеђење приступа правди;
3. Процедурална правила која се примењују на судске поступке треба да се примењују и на судске поступке на даљину, осим ако специфична природа одређеног механизма не захтева другачије; и
4. Странке у поступку треба да имају приступ безбедним механизмима.

Да би се обезбедио приступ правосуђу, суђење на даљину мора бити обезбеђено на начин да је лако разумљиво, као и приступачно и једноставно за употребу, како би га што више људи могло несметано користити. Странке у поступку треба да буду информисане како се води суђење на даљину, како да поднесу поднеске, како да прате напредак поступка и како да приступе одлукама. Њихова употреба не би смела да буде на штету странака, нити да пружа предност једној од странака. Странке треба обавестити када постоји намера да се њихов поступак води на даљину.

Учешће у суђењима на даљину не би требало да доводи у питање право појединца да ефикасно учествује у поступку, или његово право на ефикасан правни лек, а сам поступак треба да буде независан и непристрасан. Странке у поступцима треба да се познају са материјалима из списка предмета, укључујући и оне које су доставиле друге стране, треба да имају приступ овим материјалима и довољно времена и средстава да се упознају са њиховим садржајем.

Правичност захтева да се странкама у поступку мора дозволити да изводе доказе на начин који их не доводи у неповољан положај у односу на другу странку, да имају прилику да изнесу свој случај и оспоре доказе које је доставила друга странка. Суђењем на даљину мора се осигурати принцип правне сигурности и заштита принципа легитимних очекивања странака.

Странкама не треба ускратити право да захтевају усмену расправу.

Примена ових поступака треба да има за циљ побољшање ефикасности поступка, омогућавањем странкама да учествују без физичког присуства на суду и рационализацију читавог процеса, што је више могуће. Техничке потешкоће не би требало да спрече судове да испитују случајеве на овај начин. Такође, трошкови оваквих судских поступака не би требало да буду већи од регуларних.

Исход поступка треба да буде транспарентан. Свака коначна одлука требало да буде објављена у складу са судском праксом Европског суда за људска права. Одлука донета на основу суђења на даљину треба да буде образложена и извршна.

Мора се обезбедити одговарајући ниво безбедности како би се испунили захтеви из чланова 6. и 13. Европске конвенције. Сигурност обухвата заштиту од: а) неовлашћеног приступа поверљивим подацима; б) нежељене промене или брисања података; в) техничке немогућности приступа систему и подацима који се у њему налазе за оне који би требало да имају приступ; г) неизвесности у вези са идентитетом судије и других стручњака који су укључени у поступак; и д) преваре идентитета странака.

Суђењима на даљину не сме се кршити право на заштиту података, укључујући и право на информације, право на приступ подацима, право на приговор обради података и право на брисање. Лични подаци треба да буду заштићени применом, нарочито, техника анонимизације или псеудонимизације, као и увођењем ограничења приступа и поновне употребе од стране надлежних органа који одржавају контролу података. Преношење технологије која се користи не би требало да доведе до обраде личних података у комерцијалне сврхе.

Државе треба да улажу у развој механизма који ће се користити у судским поступцима на даљину. Једноставност употребе механизма треба да буде довољно испитана пре њихове примене. У само дизајнирање механизма треба да буду укључени правосуђе, адвокати и друге релевантне заинтересоване стране. Треба обезбедити њихово стално праћење и благовремену надоградњу система, а сви они који су укључени у судске поступке треба да буду

узнати са предностима и вредностима механизма суђења на даљину. Ово подразумева и спровођење одговарајуће обуке, која је што практичнија и прилагођена потребама одређених циљних група. Судије треба нарочито да буду обучене да идентификују ризике који могу настати коришћењем технологија и да их елиминишу.

2. Компаративна анализа у области суђења на даљину

Компаративном анализом постојећих норми и праксе у области суђења на даљину, долази се до закључка да су од почетка ковид 19 пандемије многе земаље у већем обиму, у скоро свим судским поступцима, примениле у неком виду суђење на даљину. Док је у неким земљама постојао правни основ за спровођење суђења на даљину, друге земље су прибегле оваквој пракси, тек по избијању пандемије.

2.1. Правни основ за увођење суђења на даљину

Када је реч о правним нормама које регулишу ову област, у многим земљама су саслушања путем видео-конференцијске везе регулисана процесним законима у кривичној и грађанској области (Литванија, Немачка, Грузија, итд.), али је врло често потребна сагласност странака за ову врсту суђења.⁶⁶ На пример, у Украјини су од почетка пандемије често вођена суђења на даљину у кривичним поступцима, за шта је постојао основ у процесним нормама још од раније, али се за испитивање осумњиченог захтевала његова сагласност за тај вид саслушања.⁶⁷ И у грађанским споровима у Украјини од пре је постојала опција за саслушање странака на даљину, што су оне користиле како би избегле дуга путовања у друге регионе. Измене закона од априла месеца 2020. године омогућиле су вођење свих судских поступака на даљину, у ситуацији када суд поседује техничку

---

66 Тако је, на пример, било решење у Закону о парничном поступку у Немачкој, где је била неопходна сагласност обе странке за суђење путем видео-конференцијске везе, до законодавних измена 2013. године од када тај услов није потребан. Вид. Bert Peter /2020/, *Remote Courts in Germany*. <http://www.disputeresolutiongermany.com/2020/05/remote-courts-in-germany/>. ((10. мај 2021).

Када су у питању управни судови у Грузији, суђења на даљину су могућа једино уколико постоји сагласност странака. Видети <https://sbwc.georgia.gov/virtual-hearings-and-submission-issues-record>. (10. мај 2021).

67 Члан 232 став 2 Законика о кривичном поступку Украјине.

опрему, која омогућава онлајн суђење и када странка поднесе захтев у том смислу.⁶⁸

Судови у скоро свим државама у Сједињеним Америчким Државама, већ почетком пандемије почели су да примењују суђења на даљину и да доносе посебна правила и упутства о њиховом спровођењу.⁶⁹ Иста је ситуација и у Енглеској и Велсу, где се и даље даје предност суђењима на даљину у скоро свим судским поступцима, осим уколико је апсолутно неопходно имати редовно суђење у некој конкретной ситуацији. С друге стране, у неким земљама, само привредни и грађански судови имају могућност да у пуном обиму примењују суђења на даљину, као што је то случај са Француском⁷⁰, али и са Хрватском, чији Закон о парничном поступку омогућава примену аудио-визуалних уређаја у одржавању рочишта и извођењу појединих доказа.⁷¹

Пандемија вируса ковид 19 имала је огроман утицај на начин одвијања суђења у Аустралији, те је у 2021. години донет нови законски пропис у области правосуђа⁷², који омогућава судовима да воде суђења путем видео-линка у ширем спектру правних материја и да доносе одлуке без непосредног саслушања како у кривичним, тако и у грађанским поступцима. Немачка примењује пропис о саслушању сведока путем видео-конференцијске везе, чија би сигурност могла бити угрожена, а такав начин саслушања је регулисан и кад су у питању деца и остале рањиве категорије сведока. У овој земљије пре пандемије било могуће да бранилац / пуномоћник предложи да се користи законска одредба, која омогућава странци да учествује у суђењу на даљину или да се саслуша сведок или вештак путем видео-везе, али су у пракси судије ретко узимале у обзир те сугестије. С

---

68 *Covid-19 pandemic Impact of COVID-19 on Court Operations & Litigation Practice /2020/*, International Bar Association, *cmp.* 109. <file:///C:/Users/Windows%20User/Documents/Downloads/LitigationCommittee-Covid-19courtsJune2020.pdf>. (10. мај 2021).

69 Вид. мапу држава у САД које примењују суђења на даљину на веб страници <https://www.ncsc.org/newsroom/public-health-emergency>. (10. мај 2021).

70 Наредбом француске Владе од 25. марта 2020. године, грађански и привредни судови могу водити поступке на даљину путем електронских средстава комуникације. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000041755956/>. (10. мај 2021).

71 Члан 115 став 3 Закона о парничном поступку. У складу с тим, прописано је да суд може одредити да се рочиште одржи на даљину, уз кориштење одговарајућих аудио-визуалних уређаја, или да се на тај начин изведе поједини доказ. Против решења суда из става 2 и 3 члана 115, није допуштена жалба (члан 115 став 4 ЗПП). Видети Катић Д. и др., *Измјене Закона о парничном поступку – приручник за полазнике/ице*, Правосудна академија, Загреб, 2019, стр. 40.

72 Justice Legislation Amendment (System Enhancements and Other Matters) Bill, 2021.

пандемијом ситуација се сасвим променила и у једноставнијим споровима где постоји сагласност странака, онлајн суђења су постала нужна пракса.⁷³ Такође и у Белгији постоји законска одредба из 2002. године, која предвиђа саслушање сведока, вештака и осумњиченог током прелиминарне истраге путем видео-конференцијске везе.⁷⁴

У Пољској је тек с почетком пандемије донет специјални закон који омогућава суђење на даљину у грађанским и привредним споровима, али детаљнији прописи који прецизирају начин вођења тих суђења и даље недостају, као што је, на пример, избор интернет платформе која ће се користити на онлајн суђењима.⁷⁵

Концепт суђења на даљину законски је предвиђен у Турској од 2005. године за кривична суђења, а од 2011. године за суђења у грађанским споровима. Међутим, пре посебног закона бр. 7251, који је донет 28. јула 2020. године као последица пандемије вируса ковид 19, Закон о парничном поступку предвиђао је да судови могу странкама и њиховим пуномоћницима дозволити да присуствују рочиштима на даљину путем видео и аудио-преноса, те да на тај начин омогуће саслушање сведока, вештака и странака ван суднице током трајања поступка, под условом да су странке дале сагласност за то. Нови закон из 2020. године уклонио је тај услов у виду сагласности странака и на тај начин омогућио да суђења на даљину буду много једноставнија и доступнија.⁷⁶

Што се тиче националног правног оквира у овој области у државама региона, македонски Закон о кривичном поступку у члановима 81-86, пружа могућност спровођења доказног поступка у кривичним стварима путем видео-конференцијске везе.⁷⁷ Међутим, ове одредбе до пандемије вируса ковид 19, нису коришћене у пракси због недостатка обуке за судије и јавне тужиоце.

---

73 Bert Peter *Remote Courts in Germany*, 2020. <http://www.disputeresolutiongermany.com/2020/05/remote-courts-in-germany/>. (10. мај 2021).

74 Evert-Jan van der Vlis, *Op.cit.*, стр. 14.

75 У свакодневној пракси се примењују платформе као што су Zoom, Microsoft Teams, GoToMeeting and Cisco Webex, како би се спроводила испитивања на даљину или вршила медијација. *Covid-19 pandemic Impact of COVID-19 on Court Operations & Litigation Practice*, International Bar Association, 2020, стр. 81, <file:///C:/Users/Windows%20User/Documents/Downloads/LitigationCommittee-Covid19courtsJune2020.pdf>. (10. мај 2021).

76 Видети на веб страници <https://www.managingip.com/article/b1qlz5t7whtnrq/future-of-ip-turkey-a-look-at-brand-enforcement-during-the-covid-19-pandemic>. (10. мај 2021).

77 Чланови 81 - 86. Закон за кривичната постапка (Службен весникна Република Македонија, бр. 150 од 18. 11. 2010 година).

У Словенији у кривичним поступцима не постоји процесна одредба која омогућава саслушање окривљеног на даљину или извођење других доказа путем видео-конференцијске везе. Међутим, председник Врховног суда Републике Словеније 30. марта 2020. године донео је уредбу поводом избијања пандемије вируса ковид 19, у којој се, између осталог, издаје смерница судовима да сва саслушања и рочишта у хитним случајевима, која су таксативно наведена, одржавају путем видео-конференцијске везе, уколико технички и смештајни услови то дозвољавају.⁷⁸

Када је у питању суђење на даљину у кривичним поступцима у Црној Гори, таква могућност није прописана процесним правилима за само саслушање окривљеног у било којој фази поступка, али када је у питању саслушање сведока који се налазе у другој држави и сведока који се због старости, болести или инвалидитета, не могу одазвати позиву, они се могу саслушати у свом стану, а изузетно и путем техничких уређаја за пренос слике или звука, тако да им странке могу постављати питања, иако нису присутне у просторији где се сведок налази.⁷⁹ За потребе таквог саслушања сведока, може се одредити стручна помоћ лица одговарајуће струке, ради разјашњења појединих техничких или других стручних питања.⁸⁰

Слично као у Црној Гори, и у Босни и Херцеговини постоји могућност онлајн саслушања сведока у кривичном поступку, када се, с обзиром на његову животну доб, телесно и душевно стање или друге оправдане интересе, сведок може саслушати путем техничких уређаја за пренос слике и звука, на начин да му странке и бранилац могу постављати питања, без присуства у просторији где се сведок налази. За потребе таквог испитивања, може се одредити стручно лице.⁸¹

Горенаведено указује на то да се на једној страни налазе државе које у својим законодавствима имају одредбе из ове области, које постоје од раније или су настале током пандемије, а на другој

---

78 Видети на веб страници <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments#Slovenia>. (10. мај 2021).

79 Члан 112 став 3 Законика о кривичном поступку Републике Црне Горе (Службени лист ЦГ, бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015, 58/2015 - др. закон, 28/2018 - одлука УС и 116/2020 - одлука УС).

80 Видети члан 282 став 8 Законика о кривичном поступку Републике Црне Горе.

81 Члан 86 став 6 Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине (Службени гласник БиХ, бр. 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018).

страни налазе се државе које у својим процесним законима не садрже правила о суђењима на даљину, односно немају законодавство које превасходно допушта да се у кривичним поступцима окривљени саслушавају путем видео-конференцијске везе. Таква је ситуација рецимо у Бугарској, Босни и Херцеговини, Албанији. У неким земљама које нису имале законски основ за увођење суђења на даљину, посебна правила и смернице у том смислу, доносила су највиша судска тела, као што је то био случај у Узбекистану⁸² или Словенији.

2.2. Пракса земаља са суђењима на даљину

За област суђења на даљину веома је важно питање колико се у неком правосудном систему користе модерне технологије, односно колико се постигло на плану дигитализације и информатизације. Наиме, уколико је већ заживела електронска комуникација у правосудном систему неке државе, која адвокатима и другим процесним учесницима омогућава увид у садржај докумената судског предмета, али и слање поднесака суду и примање отправака из суда, свакако да ће наредни корак ка суђењима на даљину у тим државама бити природнији и лакши, у поређењу са државама где такав систем не постоји или је у самом зачетку.

Таква је ситуација у већ поменутој Енглеској, где је приступ и размена документације електронским путем дуго година уобичајена пракса, која се одвија у раној фази поступка, посебно у кривичним предметима. Такође се много користи комуникација путем имејла између странака и судова, те стога и не чуди да су се и пре пандемије вируса ковид 19, у Енглеској примењивала саслушања путем видео-конференцијске везе (прво изјашњавање окривљеног о кривици у кривичном поступку у Енглеској се скоро увек врши путем видео-конференцијске везе из притворске јединице где се окривљени налази). Једине тешкоће које су уочене након избијања пандемије, јесу оне у вези са суђењима са поротом, која су одложена

---

⁸² Видети на веб страници <https://www.fjc.gov/content/351047/legal-reforms-uzbekistan-new-era>. (10. мај 2021).

из безбедносних разлога током мера затварања. Експеримент који је спровела једна енглеска невладина организација показао је да су видеоконференцијска саслушања погодна за кратке и једноставне предмете, док не могу увек бити погодна за сложене предмете, с тим да у свим тим предметима, правичност поступка и интерес правде остају кључна питања која треба узети у обзир.⁸³

Стога је учињен доступним виртуелни суд (*Virtual Court*), као видео-веза између суда и полицијске станице, а која омогућава прво саслушање у року од 2 до 3 сата од пријаве, у једноставним случајевима. Ово оставља могућност да се саслуша велики број лица истог дана. Брзина овог процеса показала се посебно корисном у случајевима који укључују насиље у породици.⁸⁴

У Енглеској су сачињене и посебне смернице за помоћ сведоцима при њиховом учешћу у суђењима на даљину, те се захтева да понашање у видео-поступцима мора да буде исто као и у судници. Међутим, неке невладине организације у Енглеској поставиле су питање да ли је могуће делотворно учешће сведока са инвалидитетом у таквим поступцима. Насупрот томе, за неке категорије сведока, учешће на даљину у онлајн поступцима може бити чак и од користи (на пример, малолетници или жртве сексуалних кривичних дела). Треба рећи да су у целом Уједињеном Краљевству и знатно пре пандемије, постојале инсталиране видео-конференцијске везе у засебним собама за сведоке, као и у полицијским станицама, што омогућава саслушање сведока на даљину, при чему се посебно имају у виду осетљиве категорија лица.

У Сједињеним Америчким Државама суђења на даљину одавно се примењују⁸⁵ и детаљно су регулисана прописима у већини држава, али су са избијањем пандемије добила нови подстрек и постала свакодневна потреба. Саслушање осумњиченог или сведока

---

83 Извештај са регионалног округлог стола на даљину („онлајн“) *“Видеоконференција у судским поступцима: стандарди људских права”*, финансиран од стране Европске уније и Савета Европе, јул 2020, стр. 6.

84 Videoconferencing as a part of European e-Justice, European Communities, 2009, p. 25.

85 То правило је првобитно установљено у пресуди у случају Едвардс против Логан (1999), где је одобрено да се затвореник који је поднео оптужбу против затворског стражара због употребе прекомерне силе, саслуша путем видео-конференцијске везе, имајући посебно у виду да би трошкови његовог довођења до суда износили 8652 долара, а што је несразмерно више од трошкова организовања његовог саслушања преко видео-конференцијске везе. Видети: <https://casetext.com/case/edwards-v-logan>. (10. мај 2021).

путем видео-конференцијске везе, посебно се примењује током првог појављивања, тј. када је први пут осумњичени изведен пред суд (генерално у року од 24 сата након хапшења), а такође је то случај и са саслушањем осумњиченог који није платио новчану казну или накнаду штете. Осумњичени се обично налази у притворском центру или полицијској станици, из које комуницира са судијом који мора да одлучи о његовом задржавању. Адвокат осумњиченог се налази у месту притвора заједно са осумњиченим, а јавни тужилац је у истом подручју где и судија.⁸⁶

Пре пандемије вируса ковид 19 у Русији су се симболично примењивала саслушања путем видео-конференцијске везе, те тек након избијања ове епидемиолошке кризе, онлајн суђења све више користе привредни судови. Такође, уведена је и посебна врста расправе на даљину, тзв. „хибридна“ суђења код којих су судије присутне у судницама, а странке присуствују таквим расправама на даљину. Коришћење хибридних поступака је настављено и након завршетка пандемије из практичних разлога, јер се њиме олакшава вршење правосудне делатности у великој земљи каква је Русија, где заправо постоје велике удаљености између региона.⁸⁷

У Италији су суђења у кривичним поступцима путем видео-конференцијске везе уведена још 1992. године, превасходно због безбедности у поступцима против мафије, те је та регулатива у погледу могућности онлајн суђења, знатно проширена законом из 1998. године. Иначе, овај начин саслушања повезан је и са специјалним статусом притворене особе, која треба да буде саслушана, као и са саслушањем неке особе из друге суднице. Такође је регулисано и цепање видео-слике на више осумњичених, који треба да буду истовремено посматрани и да присуствују некој доказној радњи, јер у поступцима против мафије обично је велики број осумњичених.⁸⁸

У Финској је у судовима већ одавно започето инсталирање различитих врста опреме за видео-конференцијска саслушања у различите сврхе, с најмодернијом опремом. Од маја 2020. године административни судови и судови посебне надлежности, у потпуности

---

86 Evert-Jan van der Vlis, Ministry of Security and Justice, The Hague, *Videoconferencing in criminal proceedings*, p. 13.

87 Види Извештај са регионалног округлог стола на даљину („онлајн“) *“Видео-конференција у судским поступцима: стандарди људских права”*, Op.cit, стр. 5

88 Evert-Jan van der Vlis, *Op.cit.* стр. 13

су дигитализовани и одржавају суђења на даљину и е-комуникацију путем посебног НАІРА информационог система.⁸⁹

Дакле, велики број земаља након почетка пандемије започео је с праксом суђења на даљину, било у свим или само у неким поступцима.

---

89 Види на веб страници: <https://tuomioistuinvirasto.fi/en/index/ajankohtaista/2020/awodx6pje.html>. (10. мај 2021).

ДРУГИ ДЕО

3. Национални правни оквир за суђење на даљину

Иако могућност саслушања путем техничких средстава за пренос слике и звука није новијег датума, питање суђења на даљину у српском правосуђу није било у фокусу све до проглашења пандемије. Наиме, о овоме се само парцијално говорило, и то углавном у оквиру расправа о секундарној виктимизацији жртава и неопходности њихове заштите, с тим да није показана иницијатива судија, ни у поменутих случајевима, да се суђења одвијају на овај начин. Управо због тога усвојена је Национална стратегија за остваривање права жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији за период 2020-2025. године, која има за циљ да се свим жртвама и сведоцима кривичних дела, обезбеди адекватан ниво процесних права, као и системска, стручна и доступна помоћ и подршка.⁹⁰ Иако осим заштите жртава, постоје и бројни други разлози који у неким ситуацијама могу оправдати могућност суђења на даљину, као што су економичност, територијална удаљеност, ефикасност и слично, ове позитивне стране у Србији биле су потпуно занемарене.

Национално законодавство не предвиђа експлицитно могућност суђења на даљину, али пружа могућност да се одређени делови судских поступака не спроводе непосредно, већ да се одређене доказне радње спроведу „на даљину“, и то како у кривичном, тако и у грађанском поступку.

---

⁹⁰ Национална стратегија за остваривање права жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији. www.mpravde.gov.rs/sr/vesti/30461/usvojena-nacionalna-strategija-za-ostvarivanje-prava-zrtava.php, 19. август 2021. (10. мај 2021).

3.1. Уставноправни оквир

Уставноправни оквир Србије указује на основне принципе које суђење на даљину мора да испуни. Тако је у овом контексту најважнији члан 32, односно одредба којом се највишим правним актом гарантује право на правично суђење.⁹¹ Ово право представља генерички појам за више појединачних права. Са аспекта суђења на даљину, значајно је размотрити следеће гаранције у склопу права на правично суђење:

- свако има право на приступ суду где ће се јавно расправити и одлучити о његовим правима и обавезама, као и основаности сумње која је била разлог покретања поступка;
- јавност суђења се може ограничити само под законом прописаним условима⁹²;
- право на бесплатног преводиоца гарантује се особи која не говори или не разуме језик који је у службеној употреби у суду, односно тумача, ако је лице слепо, глуво или немо.

Право на приступ суду подразумева могућност сваког лица да покрене судски поступак ради заштите свог права, као и да пред судом јавно расправи о својим правима или обавезама. Поставља се питање да ли ова уставна гаранција, посебно када је реч о кривичном поступку, значи искључење сваке могућности суђења на даљину? Одговор на ово питање зависи од тумачења речи „присуство“ и „пред судом“. Наиме, да ли присуство треба схватити као физичку присутност, или омогућавање активног праћења и учешћа у судском поступку, независно од физичке дистанце. Чини се да јавно расправљање пред судом и приступ суду треба тумачити суштински, а не формално, што значи да је потребно обезбедити могућност за активно учешће лица у судском поступку, уз поштовање свих загарантованих права, независно од места где се лице физички налази. Наведено посредно потврђује и члан 33 став 4 Устава, који гарантује окривљеном право

---

⁹¹ Службени гласник РС бр.98/2006.

⁹² Уставни суд Републике Србије дана 20.05.2021. године, у поступку оцене уставности Законика о кривичном поступку, утврдио је да одредба члана 363 тачка 5 и члан 366 Законика о кривичном поступку („Сл. гласник РС“, број 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14 и 35/19, нису у сагласности са Уставом Републике Србије.

да се брани и да буде саслушан, али не одређује начин на који ће се то обавити (да ли непосредно или путем видео-линка). Идентична одредба је садржана и у Законнику о кривичном поступку у члану 13 став 2, где је прописано да окривљеном који је доступан суду, не може бити изречена кривична санкција, ако му није омогућено да буде саслушан и да се брани.⁹³

С друге стране, начело јавности судског поступка круцијално је начело у оквиру права на правично суђење, а подразумева право грађана да буду обавештени о судском поступку и радњама које се предузимају, и то путем средстава јавног информисања, непосредним присуством, разгледањем судских списа, добијањем информација од јавног значаја и на друге начине.

Право на бесплатног преводиоца, односно тумача, такође представља једно од фундаменталних права, којим се остварује активно учешће окривљеног у поступку, његово разумевање процеса и могућност изношења и оспоравања доказа.

Даље, Устав у члану 33 предвиђа посебна права окривљеног, која се између осталог, огледају у праву на одбрану и несметано општење с браниоцем, право на саслушање и одбрану, право на изношење доказа у своју корист, као и право на испитивање сведока оптужбе.

У члану 67 Устава посебно је гарантовано право на правну помоћ. Ову помоћ пружају адвокатура и службе правне помоћи у јединицама локалне самоуправе, а под одређеним условима она може бити и бесплатна.

Устав Србије даље гарантује и право на неповредивост физичког и психичког интегритета и право на слободу личности. Сходно томе, члан 25 Устава прописује да је физички и психички интегритет лица неповредив, те да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном и понижавајућем поступању и кажњавању. Такође, гарантује се и право на слободу и безбедност личности у члану 27, те свако лишење слободе мора бити строго формално регулисано. Поред ове одредбе, Устав предвиђа и поступање с лицем лишеним слободе (члан 28), допунска права у случају лишења слободе без одлуке суда (члан 29),

---

93 Видети: Илић, Г., Мајић, М., Бељански, С. и Трешњев, А. Коментар законика о кривичном поступку, Службени гласник РС, 2012. год. стр. 90.

као и притвор (члан 30) и трајање притвора (члан 31). Значај ових права огледа се и у томе што сам Устав прописује у којим случајевима и под којим условима, може доћи до ограничења слободе неког лица.

Оно што је видљиво из уставних одредби које су горе поменуте, јесте да Устав ни на једном месту не користи термин „суђење на даљину”, али га исто тако ни не искључује. Са становишта одредби Устава, важно је само да права буду гарантована окривљеном лицу, па то може бити и у форми суђења на даљину ако је оно организовано на начин да се наведени принципи поштују. Дакле, уставне одредбе не искључују потпуно могућности суђења на даљину, док год се његовим спровођењем поштују све уставне гаранције и обезбеђују адекватни технички и други услови за то.

У наставку ће бити представљене одредбе позитивних процесних решења у Србији, које су релевантне са становишта разматрања могућности спровођења суђења на даљину и принципа под којима то може бити учињено.

3.2. Законик о кривичном поступку

Горе поменута уставноправна начела даље се конкретизују у Закону о кривичном поступку (ЗКП).⁹⁴ Тако ЗКП изричито прописује забрану излагања лица мучењу, нечовечном и понижавајућем поступању, претњама, принуди, обмани медицинских захвата и другим средствима, којима се утиче на слободу воље или изнуђивања признања или радње окривљеног или другог учесника у поступку.⁹⁵ Такође је изричито прописано да сваки учесник у поступку, има право да у току поступка употребљава свој језик и писмо, те да је обавеза органа поступка да му обезбеди превођење како поступка, тако и свих исправа и доказа.⁹⁶ Поред општег права на стручну помоћ, ЗКП прописује и случајеве у којима окривљени током поступка мора имати браниоца.⁹⁷

---

94 Службени гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019 и 27/2021 – одлука УС).

95 Члан 9,10,13. и 14 ЗКП.

96 Члан 11 ЗКП.

97 Члан 74 ЗКП.

Једно од основних начела ЗКП јесте начело непосредности, које подразумева да се доказне радње потребне за доношење судске одлуке, морају спровести пред судијом који ће донети одлуку.⁹⁸ Ово значи да сви докази на којима се заснива судска одлука, морају бити изведени пред судијом који одлучује (саслушање окривљеног, испитивање сведока и вештака, увид или читање исправа, репродукција снимака, итд). Сходно томе, чини се да начело непосредности у потпуности искључује могућност суђења на даљину, или саслушање окривљеног на даљину, приликом доношења одлуке о притвору. Наиме, ЗКП јасно предвиђа процесне претпоставке за одржавање главног претреса, односно, која лица морају бити присутна на главном претресу да би се он одржао.⁹⁹

Међутим, приликом испитивања могућности суђења / саслушања на даљину, неопходно је указати и на изузетке од начела непосредности које прописује ЗКП, како би се пронашао смисао самог Законика и сврха која тиме треба да буде постигнута, с циљем утврђивања да ли суђењем на даљину „дух“ кривичног поступка ипак не би био угрожен.

Наиме, ЗКП предвиђа више ситуација у којима није потребно присуство окривљеног да би се кривични поступак одржао и завршио.

У питању су следеће околности:

1. Оптуженом се може судити у одсуству, само када постоје нарочито оправдани разлози да му се суди иако је одсутан, под условом да је у бекству или није доступан државним органима.¹⁰⁰ Рестриктивност у примени ове одредбе састоји се у томе да ће се кривични поступак, у којем је окривљени осуђен у одсуству поновити, чим се стекну услови да се суђење спроведе у његовом присуству.¹⁰¹
2. Главни претрес се може одржати и у одсуству оптуженог и браниоца, ако би према доказима који се налазе у списима предмета, очигледно било нужно донети пресуду којом се одбија оптужба или решење којим се она одбацује.¹⁰²

---

98 Члан 419 ЗКП.

99 Чланови 377-384 ЗКП.

100 Члан 381 ЗКП.

101 Члан 479 ЗКП.

102 Члан 383. став 2. ЗКП.

3. У случају када је оптужени сам проузроковао сопствену неспособност за учествовање на главном претресу, веће може, након што испита вештака, решењем одлучити да се главни претрес одржи, али не и заврши у одсуству окривљеног који мора имати браниоца. Чим се стекну услови, претрес ће се наставити у присуству окривљеног којем ће се предочити дотадашњи ток поступка.¹⁰³
4. Када окривљени нарушава ред или вређа достојанство суда, председник већа ће га опоменути или новчано казнити.¹⁰⁴ Уколико ове мере остану без резултата, председник већа може удаљити окривљеног из суднице, током спровођења одређене доказне радње или доказног поступка, па чак и до краја главног претреса, уколико настави са нарушавањем реда. Председник већа може, уколико таква могућност постоји, да одреди да окривљени главни претрес прати из посебне просторије путем техничких средстава за пренос слике и звука.
5. Претрес пред другостепеним судом може се одржати и у одсуству оптуженог ако је уредно позван, а свој изостанак није оправдао, с тим да му се у том случају мора поставити бранилац по службеној дужности.¹⁰⁵
6. Прописано је да се оптужени или бранилац само обавештавају о седници већа пред другостепеним судом или уколико то процени председник већа корисним,¹⁰⁶ што значи да њихово присуство није услов за одржавање седнице већа. Међутим, уколико суд процени или окривљени захтева да присуствује седници већа, а присуство окривљеног је отежано из безбедносних или других разлога, и када је то с обзиром на техничке услове могуће, оптужени може учествовати на седници већа путем техничких средстава за пренос слике и звука.
7. Постоји могућност суђења у одсуству окривљеног под следећим условима: да се поступак води за кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до три

---

103 Члан 383. став 2. ЗКП.

104 Члан 371. ЗКП.

105 Члан 449. ЗКП.

106 Члан 447. ЗКП.

године, да је уредно позван, да његово присуство није нужно и да је претходно саслушан.¹⁰⁷

8. Правила рочишта за изрицање кривичне санкције предвиђају могућност одржавања рочишта без присуства окривљеног, с тим да окривљени против донете пресуде у његовом одсуству има право приговора.¹⁰⁸

Поред наведених могућности одржавања суђења у одсуству окривљеног, ЗКП предвиђа могућност спровођења одређених доказних радњи на даљину.

Прво, орган поступка може одредити статус посебно осетљивог сведока, узимајући у обзир узраст, животну искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја.¹⁰⁹ Додељивање статуса посебно осетљивог сведока омогућава да тај сведок буде испитан под посебним условима, између осталог, и употребом техничких средстава за пренос слике и звука. Испитивање се спроводи без присуства странака и других учесника у поступку. Битно је напоменути да ЗКП изричито наводи да се посебно осетљив сведок, може испитати и у свом стану или другој просторији, односно овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица.¹¹⁰ Највећи проблем у вези с применом наведеног, огледа се у чињеници да овај начин испитивања захтева техничку оспособљеност судова.

Друго, ЗКП предвиђа могућност испитивања сведока или вештака ван главног претреса, о чему одлучује председник већа, у ситуацији када сведок због болести или других оправданих разлога не може да дође на главни претрес, или када му је долазак знатно отежан.¹¹¹ У овој ситуацији испитивање ће обавити председник већа, судија члан већа или судија за претходни поступак на чијем се подрчију сведок или вештак налазе, и то непосредно, или путем техничких средстава за пренос слике и звука. Јасно је да се и овом

---

107 Члан 507 ЗКП.

108 Члан 517. ЗКП.

109 Члан 103. ЗКП.

110 Члан.104. ЗКП

111 Видети чланове 357 и 404 ЗКП.

одредбом одступа од начела непосредности јер је прописано да ће се о времену, месту и начину испитивања странке, бранилац и оштећени само обавестити, што указује да њихово присуство није нужно да би се испитивање обавило. Битно је нагласити да када се испитивање сведока и вештака обави на наведени начин, о томе се сачињава записник у који ће се извршити увид на главном претресу или ће се прочитати.

Треће, суд може решењем одредити сведоку статус заштићеног сведока, ако постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи блиска лица, изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима.¹¹² У том случају, суд може одредити једну или више мера посебне заштите, а које подразумевају испитивање заштићеног сведока, под условима и на начин који обезбеђује да се његова истоветност не открије јавности. Једна од мера посебне заштите јесте испитивање заштићеног сведока применом техничких средстава за пренос слике и звука, којима мора да рукује стручно лице (члан 109 став 5 ЗКП). Чланом 112 ЗКП прописано је да се одредбе о заштићеном сведоку, сходно примењују и на заштиту прикривеног иследника, вештака, стручног саветника и на стручно лице.

У овом контексту неопходно је указати и на одредбе Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (у даљем тексту: ЗМУКД).¹¹³ Наиме, овај Закон у трећем делу којим су прописана правила о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку, предвиђа околности под којима се малолетно оштећено лице испитује у кривичном поступку. Тако је чланом 152 став 3 ЗМУКД прописано да судија може наредити да се малолетно лице саслуша употребом техничких средстава за пренос слике и звука, а саслушање се спроводи без присуства странака и других учесника поступка, у просторији у којој се сведок налази, тако да му странке и лица која на то имају право, питања постављају посредством судије, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица. Чланом 152 став 4 предвиђена је могућност да се малолетна лица која су сведоци оштећени у кривичном поступку, могу саслушати и у свом стану или другој просторији, односно, овлашћеној институцији или организацији,

---

112 Члан 105 ЗКП.

113 Сужбени гласник РС бр.85/2005.

стручно оспособљеној за испитивање малолетних лица, при чему се могу користити техничка средства за пренос слике и звука.

3.3.Закон о парничном поступку

Закон о парничном поступку (ЗПП) не предвиђа изричито могућност одржавања суђења на даљину, али предвиђа могућност испитивања сведока или странке преко конференцијске везе. Наиме, чланом 245 ЗПП прописано је да се сведоци, по правилу, саслушавају директно на рочишту, али суд може по службеној дужности или на предлог страна, одлучити да се сведок саслуша на конференцији, уз помоћ уређаја за аудио или оптичко снимање. Ова могућност је дозвољена и када се саслушавају странке. Тако је чланом 277 ЗПП прописано да се странке по правилу саслушавају непосредно, али је могуће да се саслушају и путем конференцијске везе. Треба имати у виду да ЗПП предвиђа и могућност да се уместо непосредног испитивања сведока, изврши увид или прочита његова оверена писана изјава.¹¹⁴

---

¹¹⁴ Члан 245 ЗПП.

4. Суђења на даљину током ванредног стања

Након проглашења пандемије вируса ковид 19,¹¹⁵ у Србији је 15. марта уведено и ванредно стање Одлуком о проглашењу ванредног стања, коју су донели председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе.¹¹⁶ Народна скупштина је потврдила ову одлуку на првој седници за време ванредног стања, која је одржана 29. априла 2020. године.¹¹⁷ Ванредно стање је трајало до 6. маја 2020. године, када је укинута одлуком Народне скупштине.¹¹⁸

Природа заразне болести изазване вирусом ковид 19 захтевала је на првом месту спречавање и смањење контакта међу људима у циљу њеног спречавања, ширења и сузбијања. Због тога је држава бројним подзаконским актима увела рестрикције које су првенствено биле усмерене на ограничење слободе кретања¹¹⁹ (затварање граница и забрана уласка на територију РС страним држављанима, увођењем забране кретања током полицијског часа, обавезан карантин за домаће држављане који долазе из иностранства и сл.), као и на забрану окупљања одређеног броја људи на отвореном и затвореном простору.¹²⁰

Наведене мере државе створиле су обавезу за потпуно новом организацијом рада и функционисања људи, што се, између осталог, одразило и на рад правосудних органа. Тако је Министарство правде 17. марта 2020. године, донело Препоруке за рад судова и јавних тужилаштва за време ванредног стања,¹²¹ којим је препоручено

---

115 Наредба о проглашењу епидемије заразне болести ковид 19, Службени гласник РС бр. 37/20 од 10. 03. 2020.

116 Видети Одлуку о проглашењу ванредног стања, Службени гласник РС, бр. 29/20.

117 Одлука Народне скупштине о потврђивању Одлуке о проглашењу ванредног стања, Службени гласник РС бр. 62/20.

118 Одлука о укидању ванредног стања, Службени гласник РС бр. 65/20.

119 Подзаконске акте донете за време ванредног стања видети на <https://www.paragraf.rs/svi-propisi-uputstva-za-sprecavanje-sirenja-korona-virusa-covid-19.html>. (10. мај 2021).

120 Наредба о забрани окупљања у Републици Србији на јавним местима у затвореном и отвореном простору, Службени Гласник РС бр.100/20, 111//20 и 133/20.

121 Препоруке за рад судова и јавних тужилаштва за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/29154/preporuke-za-rad-sudova-i-javnih-tuzilastava-za-vreme-vanrednog-stanja.php>. (10. мај 2021).

да судови и тужилаштва организују свој рад тако да поступају само у таксативно наведеним хитним предметима,¹²² као и да организују рад од куће, уколико је то могуће због природе посла и предмета. Као хитни кривични предмети одређени су: притворски предмети или предмети у којима се тражи одређивање притвора, у предметима који се воде за кривична дела из недозвољена трговина из члана 235. КЗ, непоступање по здравственим прописима за време епидемије из члана 248. КЗ, преношење заразне болести из члана 249. КЗ, предметима који се воде против малолетних учинилаца кривичних дела, односно где је оштећени малолетно лице, у предметима у којима постоји насиље у породици, предметима у којима прети застарелост као и други предмети у којима постоји већи број кривичних пријава а извршена су за време ванредног стања или у вези са ванредним стањем. Као хитни грађанскоправни предмети одређени су: грађански поступци који су по закону хитни, поступци из ванпарничне материје и извршне материје, правне и међународноправне помоћи који се односе на легализацију исправа, поступак стечаја и реорганизације, одлучивања о забрани растурања штампе и ширења информација средствима јавног информисања, одлучивање у споровима о оспоравању или утврђивању очинства и материнства, у споровима за заштиту од дискриминације или злостављања на раду.

Након доношења наведених препорука Министарства правде, Високи савет судства је дана 18. марта 2020. године донео Закључак о поступању судова за време ванредног стања¹²³, којим су конкретизоване и допуњене претходно наведене препоруке Министарства правде о врсти поступака у којима су судови у обавези да поступају за време ванредног стања.

Већина председника основних судова у Републици Србији, донела је упутство о раду основних судова за време ванредног стања,

---

122 Као хитни предмети одређени су: притворски предмети или предмети у којима се тражи одређивање притвора, у предметима који се воде за кривична дела недозвољена трговина из члана 235 КЗ, непоступање по здравственим прописима за време епидемије из члана 248 КЗ, преношење заразне болести из члана 249 КЗ, предметима у којима прети застарелост као и други предмети у којима постоји већи број кривичних пријава а извршена су за време ванредног стања или у вези са ванредним стањем, хитним грађанскоправним споровима, поступцима правне и међународноправне помоћи који се односе на легализацију исправа, поступак стечаја и реорганизације, одлучивања о забрани растурања штампе и ширења информација средствима јавног информисања, одлучивање у споровима о оспоравању или утврђивању очинства и материнства, у споровима за заштиту од дискриминације или злостављања на раду.

123 Видети на: <https://vss.sud.rs/sr-lat/saop%C5%A1tenja/va%C5%BEno-saop%C5%A1tenje-0>. (10. мај 2021).

и то у предметима који су наведени у препоруци Министарства правде од 17. марта 2020. године. Упутствима о раду Основних судова за време ванредног стања, таксативно су наведени предмети у кривичном одељењу у којима ће наставити да се поступа и за време ванредног стања. У таквим предметима је одређен притвор или се тражи одређивање притвора, или су у питању предмети који се воде за кривична дела из члана 235, 248 и 249 Кривичног законика, предмети који се односе на насиље у породици и предмети у којима постоји опасност од застарелости, као и у предметима за кривична дела, која су извршена за време ванредног стања и у вези са ванредним стањем.

Истовремено са претходно наведеном препоруком и упутством, председници судова су донели и план примене мера за спречавање појаве и ширење епидемије заразне болести на основу препоручених мера градских завода за јавно здравље и препорукама Института за јавно здравље Србије. За кривични поступак од предвиђених мера свакако су најзначајније да сви присутни у судници држе физичку дистанцу од најмање 1,5 метара један од другог и да у канцеларијама не сме бити више од десеторо запослених, под условом да може да се организује одржавање физиичке дистанце од 1,5 метара или простор минимално 4 м² по човеку.

Међутим, у пракси су се јављали бројни проблеми у вези са организацијом суђења, уз поштовање свих осталих мера ограничења, као што су:

- долазак на суђења / саслушања у време важења забране кретања;
- начин саслушања окривљених којима је одређена мера обавезне изолације / самоизолације;
- начин саслушања лица код којих је утврђено присуство вируса Sars-cov-2;
- проблем просторних капацитета судова / судница за поштовање мера обавезне дистанце лица на 1,5 метар;
- одржавање суђења где је обавезно присуство више од пет лица, имајући у виду претходно наведену забрану окупљања;
- начин обезбеђења присуства старијих лица, којима је забрањено кретање и сл.

У покушају да реши неки од наведених проблема, Министарство правде је 26. марта 2020. године дописом обавестило судове да саслушања окривљених у притворским предметима спроводе путем апликације Skype.¹²⁴ Заправо, Министарство правде је препоручило вођење оваквог поступка само за лица која крше меру самоизолације и то ради заштите запослених у суду и самих окривљених. Да би се оваква мера спровела, било је потребно да информатичко особље суда обезбеди неопходне услове, који су подразумевали инсталиране рачунаре са камером и микрофоном и са програмом Skype. Управа за извршење кривичних санкција Министарства правде, обезбедила је три посебна објекта у оквиру Управе, у којима су била смештена лица која су прекршила мере самоизолације, а која су се налазила у Вршцу, Пожаревцу и Пироту.

Како би овој препоруци дали правни основ, Влада је 1. априла 2020. године, уз супотпис председника Републике, донела Уредбу о начину учешћа оптуженог на главном претресу у кривичном поступку, који се одржава за време ванредног стања.¹²⁵ Овом Уредбом је прописано да током трајања ванредног стања у кривичном поступку који се води пред првостепеним судом, када председник већа, односно, судија појединац нађе да је обезбеђење присуства окривљеног који се налази у притвору на главном претресу, отежано због опасности од ширења заразне болести, може одлучити да се учешће окривљеног на главном претресу, обезбеди путем техничких средстава за пренос слике и звука, ако је то с обзиром на техничке услове, могуће. Из наведеног произилази да је Уредбом дозвољено одржавање суђења без физичког присуства окривљеног, уз испуњење следећих услова:

1. да одлуку о томе донесе председник већа или судија појединац, када процене да је обезбеђење присуства отежано због опасности од ширења заразне болести;
2. ако је могуће обезбедити учешће оптуженог путем техничких средстава за пренос слике и звука;
3. ако се тиме не одступа од зајемчених људских права, чије одступање Устав забрањује.

---

¹²⁴ Видети Министарство правде, Саслушања за лица која су прекршила меру самоизолације путем видео линка, 26. март 2020. <https://www.mpravde.gov.rs/vest/29671/saslusanja-za-lica-koja-su-prekrсила-meru-samoizolacije-putem-video-linka.php>. (10. мај 2021).

¹²⁵ Уредба о начину учешћа оптуженог на главном претресу у кривичном поступку који се одржава за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020, Службени гласник РС, бр. 49/2020.

Из наведеног произилази да је одговорност за одржавање суђења без физичког присуства окривљеног, пребачена на судије који су у сваком конкретном случају биле дужне да процењују опасност од ширења заразне болести довођењем окривљеног, али не и других учесника у поступку који су морали присуствовати. Даље, довођењем у везу садржине Уредбе и претходно објашњених уставних и законских одредби, произилази да су судије морале да испитују подобност техничких уређаја, у смислу поштовања зајемчених права окривљеног приликом саслушања на даљину.

Адвокатска комора је сматрала да одржавање главних претреса на овај начин, пре свега онемогућава комуникацију окривљеног са браниоцем, не пружа гаранције за поштовање забране мучења и није у прилици да обезбеди јавност поступка.¹²⁶ С друге стране, одређени број судија је након достављања дописа Министарства правде и доношења Уредбе Владе, примењивао овај начин суђења не наводећи разлоге за такво поступање. Зато је у другом делу спроведено истраживање како би се испитало раније искуство са коришћењем технологије за пренос звука и слике у Србији, као и искуство судија са тзв. скајп-суђењима током ванредног стања.

---

126 Видети захтев адвоката АК Србије, доступно на <http://docplayer.rs/> и <https://www.yucom.org.rs/ljudska-prava-i-covid-19/>.

5. Резултати истраживања о пракси коришћења технологије за пренос звука и слике у Србији

Као што је напред речено, правни оквир Републике Србије пружа могућност да се одређени делови судских поступака не спроводе непосредно, већ да се одређене доказне радње спроведу „на даљину“.

5.1. Основне информације о истраживању

У циљу испитивања ставова правних професионалаца и праксе у вези са коришћењем технологије за пренос слике и звука, спроведено је емпиријско истраживање у циљу утврђивања: обима примене технологија на суђењима у складу са процесним одредбама, ставова правних професионалаца о суђењима на даљину и нивоа знања из ове области, трошкови одлагања суђења и могућност њиховог смањења суђењем на даљину, као и обим примене суђења на даљину за време ванредног стања и поштовања уставних и законских процедура.

Сходно наведеном, емпиријско истраживање се састојало од четири посебна дела и то:

1. Испитивање обима коришћења технологије за пренос слике и звука, приликом испитивања посебно осетљивих сведока

Како Законик о кривичном поступку предвиђа могућност испитивања посебно осетљивих сведока помоћу средстава за пренос слике и звука, испитано је који је обим примене наведене могућности, каква је техничка оспособљеност судова за примену и заинтересованости судија за овакву врсту испитивања. Наведени подаци указали су на однос судија према испитивању посебно осетљивих сведока ван главног претреса, у односу на саслушање

окривљених на даљину за време ванредног стања. Истраживањем је обухваћено 11 основних судова и 8 виших судова на територији Републике Србије, у временском периоду од 1. јануара до 31. децембра 2019. године, као и од 1. јануара до 31. децембра 2020. године. Подаци су добијени слањем захтева за приступ информацијама од јавног значаја у наведеним судовима.

2. Испитивање ставова судија, тужилаца и адвоката о суђењима на даљину, познавање правних стандарда и законске регулативе у вези са суђењима на даљину и ниво познавања технологије

Имајући у виду да процесни закони Србије предвиђају могућност спровођења одређених доказних радњи на даљину, било је важно утврдити ниво знања правних професионалаца о томе, и то не само способност коришћења технологије, већ и познавање правних процедура за њихову примену. Истраживање је спроведено на територији Србије, а обухватило је судије основних и виших судова, заменике основних и виших тужилаца и адвокате. Истраживање је спроведено попуњавањем стандардизоване анкете.

3. Утврђивање цене коштања одлагања суђења ради испитивања могућности за њихово смањење, спровођењем суђења на даљину

Одлагање суђења је веома честа појава у Србији и доводи до стварања енормних трошкова. Стога је циљ овог дела истраживања био утврђивање просечних трошкова одлагања суђења, најчешћих разлога за одлагање и испитивање могућности смањења трошкова. Истраживање је спроведено у основним судовима у Нишу, Новом Саду, Пироту, Суботици, Параћину и Новом Пазару, где је анализирано укупно 315 предмета правоснажно окончаних током 2019. године. У истраживању је примењена метода анализе садржаја, те је анализирано 315 правоснажно окончаних предмета, из којих су прикупљени подаци по унапред припремљеним упитницима.

4. Испитивање обима спроведених саслушања окривљених на даљину током ванредног стања и анализа пресуда и записника са тих суђења

У овом делу истраживања било је неопходно испитати обим обављених саслушања на даљину и начин спровођења саслушања на даљину током ванредног стања. Прикупљени су подаци о одржаним саслушањима окривљених на даљину из свих прекршајних, основних и виших судова са територије целе Србије, за период трајања ванредног стања од 15. марта. до 06. маја 2020. године. За овај део истраживања коришћен је квантитативни метод у циљу добијања података о броју саслушања окривљених на даљину за период посматрања. То је учињено слањем захтева за приступ информацијама од јавног значаја свим судовима који су обухваћени истраживањем. Други примењени метод је анализа садржаја, којим су анализирани пресуде и записници са суђења / саслушања окривљених на даљину.

5.2. Резултати истраживања

5.2.1. Резултати испитивања обима коришћења технологије за пренос слике и звука приликом испитивања посебно осетљивих сведока

Статус посебно осетљивог сведока може се доделити у свим предметима, независно од врсте кривичног дела, па је истраживање сужено и фокусирано на она кривична дела код којих се у својству оштећених, најчешће јављају лица која се могу сматрати посебно осетљивим.

Тако су из надлежности основних судова анализирани предмети где је поступак покренут за кривично дело насиље у породици, из члана 194 став 3 КЗ, кривично дело запуштање и злостављање малолетног лица, из члана 193 КЗ и кривично дело недозвољене полне радње, из члана 182 КЗ. У вишим судовима анализирани су предмети у којима је поступак покренут због кривичног дела силовање, из члана 178. КЗ, обљуба над немоћним лицем, из члана 179 КЗ, обљуба са дететом из члана 180 и трговина људима, из члана 388 КЗ. Као што је већ поменуто, истраживањем је обухваћено 12 основних и 8 виших судова.

Истраживање је показало да 58,33% основних судова и 87,5% виших судова поседује техничке могућности и посебну просторију за испитивање сведока применом техничких средстава, с тим да у одређеном броју судова постоји заједничка Служба за помоћ и подршку сведоцима и оштећенима.

Током 2019. године, пред основним судовима је укупно правноснажно окончано 172 предмета за посматрана кривична дела, а током 2020. године 145 предмета.¹²⁷ Од судова смо захтевали и информацију о броју и структури оштећених у поступку (жене, деца или малолетници), али није било могуће направити систематизацију због различито достављених података или непоседовања таквих информација у судовима. Из података који су достављени и које је било могуће анализирати, произилази да су се у наведеним предметима, завршеним пред основним судовима, као оштећени углавном јављале жене, малолетници и деца.

Од укупног броја окончаних предмета током 2019. године пред основним судовима (151) само је у тринаест, оштећенима одређен статус посебно осетљивих сведока, с тим да два суда нису поседовала евиденцију о томе. Укупно је једанаест сведока испитано путем техничких средстава за пренос слике и звука, у 22 предмета оштећени нису саслушани на главном претресу, већ је вршен увид у записнике о њиховом ранијем испитивању. Из наведеног се закључује се је у 116 предмета, оштећени саслушан на главном претресу, по општим правилима поступка за испитивање сведока.

Идентична је ситуација у основним судовима и током 2020. године, од укупно 140 окончаних предмета, само је у тринаест одређен статус посебно осетљивих сведока, с тим да два суда нису поседовала евиденцију о томе. Укупно је једанаест сведока испитано путем техничких средстава за пренос слике и звука, док у 32 предмета оштећени нису успитани, већ је вршен увид у записнике о њиховом ранијем испитивању. Из наведеног се закључије се је у 97 предмета, оштећени саслушан на главном претресу, по општим правилима поступка за испитивање сведока.

---

¹²⁷ Пред основним судовима у 2019. години правноснажно је окончано 27 поступака због кривичног дела из члана 182 КЗ, пет због кривичног дела из члана 193 КЗ и 140 поступака због кривичног дела из члана 194 став 3 КЗ. Током 2020. године правноснажно је окончано 12 поступака због кривичног дела из члана 182 КЗ, четири због кривичног дела из члана 193 КЗ и 129 поступака због кривичног дела из члана 194 став 3 КЗ.

Важно је напоменути да три основна суда, нису одговорила на питање да ли је било одређивања статуса посебно осетљивог сведока, нити да ли је испитивање вршено путем техничких средстава за пренос слике и звука током 2019. и 2020. године, наводећи да не поседују евиденцију о томе.

Интересантан је податак да је највећи број предмета у 2019. години за кривично дело насиље у породици из члана 194 став 3 КЗ, завршен пред једним основним судом (80 поступака), али ни у једном предмету није оштећеном одређен статус посебно осетљивог сведока, нити су коришћена техничка средства за пренос слике и звука, упркос чињеници да је у седам поступака дете било оштећено.

Истраживање је показало да су само два основна суда из узорка током 2019. и 2020. године, користила техничка средства за пренос слике и звука, с тим да два суда нису поседовала евиденцију о томе, па нису ни доставила податке. У преосталих седам судова, технологија није коришћена.

Пред вишим судовима је током 2019. године укупно правноснажно окончано 35 предмета, а током 2020. године 28 предмета.¹²⁸ Током 2019. године као оштећени у наведеним поступцима завршеним пред вишим судовима, било је седам оштећених жена, седам малолетника и петоро деце, а током 2020. године осам оштећених жена, осам малолетника и четворо деце.

Од укупног броја анализираних предмета пред вишим судовима током 2019. године, у седам предмета је оштећенима додељен статус посебно осетљивих сведока, а у 10 предмета су испитани преко техничких средстава за пренос слике и звука, док у 21 предмету није коришћена технологија, а у четири предмета нису испитивани.

Током 2020. године, од укупно 28 правноснажно завршених предмета, у шест је оштећенима додељен статус посебно осетљивог сведока и испитани су помоћу техничких средстава за пренос слике

---

128 Због кривичног дела силовање из члана 178. КЗ, пред вишим судовима је у току 2019. године правноснажно окончано 20, а током 2020. године укупно 13 поступака. Због кривичног дела обљуба са немоћним лицем, пред вишим судовима је током 2019. године правноснажно окончано четири поступка, а током 2020. година три. Због кривичног дела обљуба са дететом из члана 180. КЗ током 2019. године правноснажно је окончано четири поступка, и исто толико током 2020. У односу на кривично дело трговина људима из члана 388. КЗ, током 2019. године окончано је седам, а током 2020. осам поступака.

и звука, док у 16 предмета није коришћена технологија, а у четири предмета нису испитивани.

Што се тиче виших судова током 2019. године, само су у једном вишем суду коришћена средства за пренос слике и звука, а током 2020. године у два суда, с тим да један суд није поседовао податке о томе. Из наведеног произлази да током посматраног периода у пет виших судова није коришћена технологија за пренос слике и звука.

Из наведених података произлазе следећи закључци:

- Иако постоји законски основ за употребу технологије за пренос слике и звука за она кривична дела код којих се у својству оштећених најчешће јављају лица која се могу сматрати посебно осетљивим, ова могућност се и даље недовољно користи у Републици Србији. Наведено произлази из чињенице да је истраживање показало да од 12 основних судова, 8 поседује техничке могућности, а у посматраном периоду технологија је коришћена у четири током 2019. године, односно, у три током 2020. године. Ситуација је идентична и у вишим судовима где од посматраних 8 виших судова 7 поседује техничке могућности а технологија је коришћена у једном током 2019. године, односно, у два током 2020. године.
- На основу изнетих података, евидентно је да епидемија није негативно утицала на број решених предмета у поступцима обухваћеним овим делом истраживања, што показује да су судови поступали у складу са закључком Високог савета судства да се ради о предметима који су означени хитним.
- Мањи је проценат судова који немају техничке могућности за испитивање сведока у посебној просторији, применом техничких средстава за пренос слике и звука, те зато треба уложити ресурсе да и ови судови добију такву могућност.
- У веома малом проценту примењује се испитивање сведока у посебној просторији за пренос слике и звука, како у односу на укупан број предмета, тако и на број предмета у којима је сведоцима додељен статус посебно осетљивих сведока. Овај податак указује да се судије претежно опредељују или за класичан начин испитивања сведока, или за вршење увида у записнике о њиховом ранијем испитивању (што свакако позитивно утиче на смањење ризика од секундарне виктимизације).

- Одређени број судова не поседује евиденције о коришћењу посебних просторија за испитивање сведока, што посредно указује да не поседују ни службе за помоћ и подршку жртвама и сведоцима кривичних дела.
- У већини предмета где се као оштећени појављују малолетници или деца, није им додељен статус посебно осетљивих сведока, као ни у случају кривичног дела за насиље у породици.

5.2.2. Испитивање ставова судија, тужилаца и адвоката о суђењима на даљину, познавање правних стандарда и законске регулативе у вези са суђењима на даљину и ниво познавања технологије

Делом истраживања у којем су испитивани ставови правних професионалаца о суђењу на даљину, правној регулативи и нивоу знања у коришћењу технологије, требало је обухватити судије, заменике тужилаца и адвокате. Међутим, имајући у виду да је истраживање спроведено упућивањем упитника надлежним институцијама (судовима, тужилаштвима и адвокатским коморама), одређени број упитника попуњавали су и судијски приправници, судијски помоћници, судијски сарадници и сарадници у тужилаштвима. Такође је уочено да је јако мали број адвоката пристао да учествује у истраживању (три), иако су упитници упућени свим адвокатским коморама (Београд, Војводина, Зајечар, КиМ, Крагујевац, Ниш, Пожаревац, Чачак и Шабац).

Упитник је садржао десет питања. Анализом добијених података, дошло се до следећих резултата:

Како би сазнали да ли испитаници познају процесне одредбе ЗКП, које дају могућност за коришћење технологија за пренос слике и звука, постављено је питање да ли Законик о кривичном поступку предвиђа могућност онлајн суђења („суђења на даљину“)“. Интересантно је да су се испитаници о овоме различито изјашњавали. Тако је највећи број судија основних (44,74%) и виших судова (47,14%), одговорио да суђење на даљину ни на који начин није регулисано

ЗКП. Мањи проценат је оних који су одговорили да је рестриктивно регулисано и то 30,26% судија основних судова и 38,57% судија виших судова. Интересантан је податак да је значајан број судија и то основних (3,95%) и виших судова (2,86%), одговорило да је суђење на даљину у потпуности регулисано ЗКП. Ипак, још је значајнији податак да је јако велики број судија одговорио да им о томе ништа није познато (19,74% судија основних и 11,43% виших судова).

Подаци су показали да је ситуација у основним тужилаштвима идентична оној у судовима, па је тако највећи број заменика тужилаца одговорио да суђење на даљину апсолутно није регулисано ЗКП (57,14%), или је делимично регулисано (36,73%). Најмањи је проценат оних који су одговорили да не знају (4,08%) и оних који су одговорили да је потпуно регулисано (2,04%).

Ситуација у вишим тужилаштвима и адвокатури је другачија, јер су испитани тужиоци и адвокати апсолутно подељеног става по питању регулативе суђења на даљину, па је тако 50% заменика виших тужилаца одговорило да не постоје законске одредбе о томе, док је преосталих 50% одговорило да је регулисано веома рестриктивно. Такође је 66,67% адвоката одговорило да не постоје одредбе у ЗКП о суђењу на даљину, а преосталих 33,33% одговорило је да постоје, али рестриктивно.

Ставови испитаника у погледу потребе и корисности суђења на даљину подељени су тако да је приближно половина свих испитаника одговорила да оно није потребно, нити корисно, док је друга половина мишљења да јесте. Тако је 49,52% од укупног броја испитаника одговорило да је суђење на даљину потребно и корисно, а 50,48% испитаника је одговорило да није потребно нити корисно.

Одређени број испитаника је појаснио свој одговор зашто сматра да суђење на даљину може бити корисно и у којим ситуацијама:

- када је то оправдано;
- у случају болести;
- ради заштите сведока и жртве (али само ако постоји јединствена платформа);
- ако се лице налази у иностранству;
- ако доприноси ефикасности поступка;
- јер смањује трошкове поступка;
- када је корисно због избегавања гужве;

- због повећања ефикасности поступка јер би се смањило одлагање рочишта;
- када прети застарелост;
- ради смањења
- секундарне виктимизације.

Као разлоге против суђења на даљину одређени број испитаника навео је следеће:

- повреду начела непосредности, највећи значај за поступак има непосредни контакт и понашање странке;
- непостојање услова за суђење на даљину;
- недовољну обученост судија;
- могуће злоупотребе.

У погледу познавања правне регулативе и могућности организовања суђења на даљину у другим државама, већина испитаника (61,84%) је одговорила да им није познато да ли друге државе имају и да ли примењују суђења на даљину, 31,40% се изјаснило да у другим државама постоје такве могућности и да се оне примењују, а 6,76% испитаника је негативно одговорило на ово питање.

Резултати су показали и да највећи проценат испитаника не зна да ли су постојеће платформе погодне за суђења на даљину у Србији (42,79%), нешто мањи проценат (37,02%) мисли да су погодне, док 20,19% испитаника сматра да оне нису погодне.

Приликом објашњења свог става, испитаници су као разлоге у прилог подобности постојећих платформи одговорили: да су подобне јер постоје камере и микрофони, једноставне су за коришћење уз добар проток интернета, због добре интеракције, због велике доступности. Они који су сматрали да платформе нису погодне, као разлоге су навели да се тиме нарушава достојанство суда, да нису довољно сигурне, да су непоуздане, стварају отуђеност, суд није дигитализован и све се и даље штампа, могуће су злоупотребе.

У погледу учествовања у суђењу на даљину, највећи проценат испитаника је одговорио да није имао то искуство (преко 70%). Од испитаника који су се изјаснили да су учествовали у оваквом начину суђења, постављено је и питање на који начин су утврђивали идентитет лица. Неки од добијених одговора су следећи: увидом у личну карту преко службеног лица притворске јединице, управе

затворске јединице, полиције, упоређивањем података са оним у списима предмета. Чак 11,11% испитаника одговорило је да је утврђивање идентитета обављено у складу са законом, без навођења законске одредбе за то. Испитаници који су се изјаснили да су имали ово искуство, као предности суђења на даљину навели су: убрзање поступка, мање трошкове, избегавање контакта, лакша и бржа организација суђења, већу слободу сведока. Недостаци су само техничке природе.

У погледу коришћења техничких средстава за пренос слике и звука, идентичан је проценат испитаника из свих институција, у погледу обима коришћења ових могућности. Тако је највећи проценат испитаника одговорио (преко 70%) да није учествовао у оваквом начину испитивања сведока. Једино одступање је у вишим тужилаштвима, где је половина испитаника учествовала у испитивању сведока путем техничких средстава за пренос слике и звука.

Разлике међу испитаницима постоје у погледу врсте кривичних поступака и кривичних дела, у којима је примењивано испитивање сведока путем техничких средстава за пренос слике и звука. У основним судовима ова средства су примењивана у 35,30% због кривичног дела из члана 248 КЗ (али се и додатних 5,88% изјаснило да је то било у случају кршења мера самоизолације и забране кретања), 17,66% у случајевима насиља у породици, а по 5,88% испитаника у ситуацијама где су сведоци били малолетна лица, блудне радње, кривично дело ратни злочин против ратних заробљеника. Ситуација у погледу разлога за примену техничких средстава за пренос слике и звука, идентична је и у основним тужилаштвима.

Виши судови се разликују по врсти поступака где су примењена средства за пренос слике и звука, па су тако најчешће примењивани у следећим ситуацијама: 27,77% приликом испитивања малолетног оштећеног, 16,66% приликом поступања према међународној замолници, 16,66 % приликом испитивања посебно осетљивог сведока (без навођења кривичног дела), 11,11% у поступцима за ратне злочине испитивање сведока, док у осталим случајевима проценат не прелази 5,55%. Резултати за виша јавна тужилаштва идентични су подацима за више судове и нису уочене значајније разлике.

У циљу испитивања поседовања вештина правних професионалаца у коришћењу технологије, постављено је питање

да ли често користе интернет у раду, како оцењују своје знање у коришћењу технологије, да ли су током пандемије учествовали на неком вебинару, да ли су сами користили апликацију (и коју), као и да ли им је била потребна помоћ у коришћењу апликације. Резултати показују да не постоје значајније разлике између испитаника, по питању учесталости коришћења интернета у свакодневном раду с обзиром на институцију из које долазе. Тако је највећи проценат испитаника одговорио да свакодневно користи интернет у раду (преко 60%), много мањи проценат да га користи једном недељно (нешто више од 10%), док је безначајан проценат оних који га користе једном месечно. Међутим, интересантно је да није занемарљив проценат судија основних судова, који су се изјаснили да никада не користе интернет (15,79%).

Већина испитаника је своје знање у коришћењу интернета оценила средњим (и то у оквиру сваке институције преко 60%), док је нешто мањи проценат испитаника своје знање оценио одличним (око 20%). И овде је највећи проценат судија основних судова, одговорио да не користи интернет, док ниједан испитаник из других институција није дао овакав одговор.

Интересантно је да се веома високи проценат испитаника изјаснио да током пандемије није учествовао ни на једном вебинару, имајући у виду њихов велики број и лаку доступност, без одсуствовања са посла. Наиме, око 70% испитаника из свих институција изјаснило се да није учествовало на неком вебинару. Од оних који су дали позитиван одговор, највећи број је користио апликацију Zoom. Такође је интересантан податак да је око 70% судија основних и виших судова који су навели да су пратили вебинар за време пандемије, изјавило да им је била потребна помоћ стручног лица за приступ у коришћењу апликације. Ситуација је потпуно другачија у тужилаштвима, па се тако преко 70% испитаника изјаснило да су сами користили апликацију за учешће на вебинару.

На крају, у циљу сазнања ставова испитаника о вебинарима, једно питање из анекте било је да ли их сматрају потребним и корисним. Највећи број испитаника сматра да су они потребни и корисни, с тим да није занемарљив проценат испитаника који су категорички оспорили корисност вебинара (13,46%). Испитаници су најчешће вебинаре повезивали с пандемијом, па су као разлоге у прилог вебинара

навели: могућност усавршавања и током пандемије, поштовање епидемиолошких мера, немогућност организовања класичних семинара, олакшавање рада и комуникације, уштеда времена, омогућавање сарадње државних органа, могућност повезивања људи широм света, омогућавање присуства већег броја људи без обзира на место становања, једноставна организација, неограничен број људи. Као аргументе против вебинара, испитаници су навели: недостатке у личном контакту и успостављању професионалних веза са колегама, размени искустава и слично, губитак пажње, површност, лоша организација вебинара, одсуство интеракције.

Из наведених података произлазе следећи закључци:

- Судије нису претерано заинтересоване за анализу процесних одредби, које омогућавају суђења на даљину и примену техничких средстава за пренос слике и звука, што најпре произлази из њихових одговора о процесним одредбама у Србији и другим државама. Посебно треба имати у виду да су испитаници особе које поступају у кривичној материји, те да се одређени број изјаснио да ЗКП не садржи уопште одредбе о суђењима на даљину или да је то пак, у потпуности регулисано.
- Испитаници су дубоко подељени у погледу потребе и корисности суђења на даљину, те овом питању треба посветити посебну пажњу, а нарочито указивањем на предности које у неким ситуацијама овакав вид суђења може донети.
- Испитаници су се приликом образлагања свог става према суђењима на даљину, претежно везивали за актуелну пандемију (независно од тога да ли су указивали на њихове предности или недостатке). Овај податак указује на то да већина испитаника не размишља о могућности примене суђења на даљину у редовним околностима и о предностима које оно има.
- Из одговора испитаника о погодности постојећих интернет апликација за суђење на даљину и начина утврђивања идентитета, судије које су користиле овај начин суђења, нису се суштински освртале на важност заштите основних људских права.
- Иако се већина испитаника изјаснила да интернет у раду користи свакодневно, закључује се да је ипак, још увек значајн број оних који не користе интернет свакодневно или уопште. Дакле,

представљени резултати показују велику диспропорцију између оних који интернет схватају неопходним за рад и оних који имају потпуно супротни став. Посебно је значајно нагласити да су судије основних судова, које су за време ванредног стања у највећем проценту користиле интернет, изјавиле да га иначе не користе и своје знање о технологији оцениле ниским.

- На висок степен незаинтересованости испитаника, посебно судија, за коришћење интернета указују и подаци о учествовању на вебинарима, где се највећи проценат изјаснио да није учествовао ни на једном вебинару. Потреба за афирмацијом и едукацијом правних професионалаца о интернет могућностима и технологији, произлази и из резултата да се највећи проценат изјаснио да нису сами могли ни да користе интернет платформе за вебинаре, иако се ради о веома једноставним апликацијама. Наведено потврђује и изражени став испитаника у делу у којем су се изјашњавали о сврсисходности вебинара.

5.2.3. Резултати истраживања о трошковима кривичног поступка

Овај део истраживања био је посвећен испитивању да ли суђење на даљину значајно смањује трошкове поступка. Пошло се од тога да трошкови довођења окривљеног из пеналних установа, не представљају значајан део укупних трошкова кривичног поступка, што је потврђено истраживањем. Такође је потврђена и хипотеза да највећи део трошкова поступка настаје због учесталог одлагања суђења јер су у питању трошкови на име награде за браниоца и пуномоћника.

Истраживање је спроведено у судовима са различитих територија Србије и различите величине, како би се добио што репрезентативнији узорак, али је број обрађених предмета у сваком суду прилагођен величини суда. Анализа предмета је извршена попуњавањем унапред сачињених упитника, чија је обрада показала следеће.

У погледу дужине трајања поступка, највећи је број поступака завршених у року до годину дана од дана подношења иницијалног акта (45%), затим оних који су завршени у року од годину дана (18%),

до две године, 12%, по 6% је поступака завршених у року од три и четири године, по 2% предмета је завршено у року од пет, седам, и осам година а два предмета су трајала девет и десет година.

Већина анализираних предмета је завршена осуђујућом пресудом (93,30%), ослобађајућом пресудом (1,60%), одбијајућом пресудом (0,96%), обуставом поступка (0,32%), решењем о изрицању мере безбедности (3,83%).

У односу на укупан број заказаних главних претреса, одложено је 38,21%. Истраживање је показало да се чешће одлажу главни претреси у Нишу, Параћину, Пироту и Новом Пазару, где је просечно одложено 45% главних претреса од укупно заказаних. Ситуација је потпуно другачија у Суботици и Новом Саду, где је просечно одложено око 20% заказаних главних претреса.

Разлог неодржавања главних претреса је недолазак окривљеног (72,5%), недолазак сведока или вештака (15,3%), непривођење окривљеног из пеналне установе 12,2%. Разлике постоје између судова по питању разлога за одлагање суђења. Тако је у Нишу, Параћину и Пироту у просеку у преко 80% случајева, одложен главни претрес због недоласка окривљеног, док је у Новом Пазару и Суботици најчешћи разлог одлагања суђења недолазак сведока или вештака (просечно у око 70% случајева). У Новом Саду је процентуално у једнакој мери суђење одлагано због недоласка окривљеног и сведока или вештака. Најмањи проценат одложених суђења је због непривођења окривљеног из притвора или затвора.

У 89,1% предмета окривљени је имао браниоца, док је оштећени имао пуномоћника у свега 18,5% случајева.

Највећи број кривичних поступака вођен је због кривичног дела тешка крађа из члана 204 став 1 КЗ (22,2%), кривичног дела насиље у породици из члана 194 став 1 КЗ (22,2%), затим, кривичног дела крађа из члана 203 став 1 КЗ (11%), неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а КЗ (10%), насилничко понашање из члана 344 КЗ (7%) и кривичног дела превара из члана 208 КЗ (6%). Учешће осталих кривичних дела не прелази 5%, с тим да су најзаступљенија кривична дела у којима је забрањена казна затвора до три године.

У највећем броју посматраних предмета трошкови довођења окривљеног из пеналних установа је испод 1.000,00 динара (40,22%),

није било трошкова (30,83%), трошкови су износили између 1.000 и 5.000,00 динара (18,42%), док остали износи не прелазе 5%.

Трошкови довођења окривљеног из пеналних установа просечно су износили 610.000,00 динара (као износ трошкова узета је средња вредност у оквиру датих износа по којима је вршено истраживање). С друге стране, трошкови награде за браниоца за приступ одложеним суђењима, узимајући у обзир просечну вредност награде, износили су 12.750.000,00 динара, а за пуномоћника око 1.275.000,00 динара.

Из наведених података произлазе следећи закључци:

- Разлике у судовима не постоје по питању начина окончања поступка, те је тако у свим судовима у преко 90% случајева, кривични поступак окончан осуђујућом пресудом, док је незнатан проценат ослобађајућих и одбијајућих пресуда, обустава поступка или решења о изрицању мере безбедности. Ово је значајно за анализу трошкова кривичног поступка који се исплаћују из буџета суда, одакле произлази да око 6% укупних трошкова кривичног поступка пада на терет буџета (не рачунајући ситуације у којима окривљени није у могућности да плати трошкове, када и они падају на терет буџета).
- Уочавају се мање разлике између судова у погледу процента одложених главних претреса у односу на заказане главне претресе, што доприноси повећању трошкова поступка.
- Браниоци су заступљени у преко 90% предмета у свим судовима, што такође повећава трошкове поступка. Разлике између судова не постоје по питању ангажовања пуномоћника у поступку, који је ангажован у 20% предмета.
- Разлике између судова постоје по питању разлога за одлагање суђења, од чега такође зависи висина трошкова поступка. Најмањи проценат одложених суђења је због непривођења окривљеног из притвора или затвора.
- Највећи је проценат трошкова у свим судовима испод 1.000,00 динара (преко 55%), док је значајан број предмета и у којима није било трошкова довођења.
- Слични резултати истраживања између судова са различитих подручја Србије и различите величине, потврђују релевантност

спроведеног истраживања, с обзиром на то да показују да је идентична ситуација и у судовима који нису обухваћени истраживањем.

5.2.4. Испитивање обима спроведених саслушања окривљених на даљину током ванредног стања

Последњи део истраживања се састојао из два дела и испитиван је обим обављених саслушања на даљину и начин спровођења саслушања на даљину током ванредног стања.

Први део се односи на обим спроведених саслушања окривљених на даљину у Србији за период трајања ванредног стања од 15. марта до 06. маја 2020. године и он је реализован слањем захтева за приступ информацијама од јавног значаја свим прекршајним судовима (44), основним судовима (66) и вишим судовима (25) на територији Србије. На захтев нису одговорила само два основна суда.

Захтевом је тражен одговор на следећа питања:

- Да ли је и колико главних претреса одржано путем апликације Skure или неког другог програма који подржава аудио-визуелни пренос у току трајања ванредног стања у Републици Србији (од 15. марта до 06. маја 2020)?
- У колико је случајева завршен кривични односно прекршајни поступак на овај начин у истом периоду (од 15. марта до 06. маја 2020)?
- Да ли је и колико окривљених саслушано путем апликације Skure или неког другог програма који подржава аудио-визуелни пренос, у току трајања ванредног стања у поступцима за доношење одлуке и предлога за одређивање неке од мера обезбеђења присуства окривљеног и несметаног вођења кривичног поступка ?
- Због којих кривичних дела су одржани главни претреси / саслушања путем пликације Skure или неког другог програма?

Добијени подаци показали су да пред вишим судовима у Србији за време трајања ванредног стања од 15. марта до 06. маја 2020.

године, уопште нису одржавани главни претреси помоћу програма за аудио-визуелни пренос.

У основним судовима одржана су укупно 103 главна претреса, где је коришћен програм који подржава аудио-визуелни пренос, а од тога је у 75 предмета главни претрес и завршен. Укупно је 61 окривљени саслушан преко апликације Skype или неког другог програма који подржава аудио-визуелни пренос. Највећи број кривичних поступака где је суђење одржано коришћењем програма који подржавају аудио визуелни пренос покренут је због кривичног дела непоступање по здравственим прописима за време епидемије из члана 248 КЗ (100 предмета), а остали (3) због кривичног дела насиље у породици из члана 194 КЗ. Достављени подаци показују да је у основним судовима најчешће коришћен Skype за саслушање окривљеног на даљину (28), а у по једном предмету је коришћен Viber или видео-линк (36 судова није одговорило на ово питање).

Подаци добијени од прекршајних судова показали су да је само у Прекршајном суду у Нишу суђење обављано на даљину за време ванредног стања, и то у 155 предмета, па је на овај начин саслушано 155 окривљених и окончано је 139 предмета. Наведено је да су ови поступци покренути због прекршаја у вези са кршењем забране ограничења и кретања лица на територији Србије за време ванредног стања (149 поступака) и прекршаја прописаног Законом о спречавању насиља у породици, кршење хитних мера заштите од насиља у породици (6 поступака).

Други део овог дела истраживања односио се на квалитативну анализу пресуда, записника са главних претреса и саслушања окривљених, преко техничких средстава за пренос слике и звука који су достављени од стране основних судова.

Истраживање је обухватило следећа питања:

1. Када су одржана суђења / саслушања на даљину, пре или након доношења Уредбе Владе и који законски основ су судије наводиле за спровођење саслушања на овакав начин?
2. Да ли су, и на који начин, обезбеђене гаранције окривљеном везано за заштиту основних људских права (посебно права одбране и заштите физичког и психичког интегритета личности)?

3. Да ли су судије утврђивале и образлагале разлоге због којих је обезбеђење присуства окривљеног отежано због опасности од ширења заразне болести, односно, да ли се радило о окривљенима који су позитивни на вирус ковид 19 и сл.?

Од укупно 29 основних судова који су се изјаснили да су примењивали саслушања окривљених на даљину, 21 суд је одговорио на захтев и у тренутку анализе достављено је укупно 58 пресуда, 59 записника са главних претреса, једно решење о одређивању притвора и један записник са саслушања окривљеног, поводом предлога за одређивање притвора (од укупно 75 завршених предмета на овај начин).

Анализом наведених одлука и записника утврђено је следеће:

Сви поступци у којима је обављено саслушање окривљеног на даљину покренути су због кривичног дела непоступање по здравственим прописима за време епидемије из члана 248 КЗ, и то због кршења мере самоизолације (60 поступака).

Сви окривљени су се налазили у притвору (60 окривљених) и то је разлог њиховог саслушања путем техничких средстава за пренос слике и звука.

У свим случајевима је притвор одређен због постојања разлога из члана 211 став 1 тачка 3 ЗКП, односно, постојања особитих околности које указују да ће окривљени у кратком временском периоду поновити кривично дело. Ипак, из достављених докумената није се могло утврдити које су особите околности указивале на то, јер нису достављена решења о одређивању / укидању / продужењу притвора.

У 48 предмета поступак је покренут према лицима која до тада нису осуђивана, док је у 11 случајева поступак вођен према раније осуђиваним лицима.

Најчешћи начин саслушања окривљеног био је преко апликације Skype (у 51 предмету). У осталим предметима није прецизирано преко које апликације је спроведено саслушање, или је само назначено да се врши преко техничких средстава за пренос слике и звука.

На записницима о главном претресу је само констатовано да је присуство окривљеног обезбеђено путем техничких средстава за пренос слике и звука или путем апликације Skype и то у 52 случаја. Од тога се у 42 случаја суд позвао на Уредбу Владе од 01. априла 2020. године, у једном случају на Одлуку о проглашењу ванредног стања (иако у наведеној одлуци нема помена о начину спровођења суђења), у 11 случајева на препоруке Министарства правде, док у осталим предметима није наведен основ таквог начина саслушања. У 48 случајева саслушање окривљеног путем апликације Skype обављено је након 01. априла 2020. године, док је у 11 случајева обављено пре наведеног датума, односно пре доношења Уредбе Владе.

У четрнаест пресуда је наведено да је окривљени саслушан путем техничких средстава за пренос слике и звука на основу Уредбе Владе, али нису наведени разлози за такав начин саслушања. У осталим пресудама ништа није речено о начину саслушања окривљеног.

У предмету у којем је обављено саслушање окривљеног поводом предлога за одређивање притвора, констатовано је на записнику да се окривљени налази у посебној просторији у згради суда, с обзиром на то да му је одређена мера самоизолације, па је неизвесно да ли је заражен вирусом ковид 19.

У свим анализираним предметима окривљени је имао браниоца, имајући у виду да се ради о обавезној одбрани јер се окривљени налазио у притвору. Од тога, у седам предмета браниоци су ставили примедбе на начин саслушања окривљеног преко пликације Skype. Као разлоге су наводили: да се ради о незаконитом саслушању, да окривљени није позитиван на вирус корона, па је могуће његово непосредно саслушање, да је окривљени на екрану минимизиран и сл. У једном предмету окривљени је истакао да сматра да је повређено начело непосредности, имајући у виду да није физички присутан на суђењу. Због наведених примедби, два главна претреса су одложена, док је у шест предмета суд само констатовао примедбе и без даљих објашњења наставио са поступком.

У 17 предмета је констатовано на записнику да се окривљеном дозвољава поверљив разговор са браниоцем (у пет предмета је одређено време разговора од пет минута), али није наведено на који начин је спроведен поверљив разговор. Само је у два предмета наведено да службено лице у притворској јединици може разговор

надzirати гледањем, али не и слушањем, те да остали присутни напуштају судницу како би бранилац обавио поверљив разговор. У једном предмету је наведено да је бранилац посетио окривљеног у притвору када је и обављен поверљив разговор. Занимљиво је поменути случај где је током главног претреса дошло до потпуног неслагања окривљеног и браниоца. Наиме, у овом предмету се бранилац противио саслушању окривљеног преко апликације Skype, али је окривљени инсистирао на томе. Потом је бранилац истакао да није имао довољно времена за припремање одбране, имајући у виду да му је оптужни предлог достављен два дана пре претреса, али је окривљени тврдио супротно. На крају, бранилац је ставио бројне доказне предлоге којима је хтео да доказује да радње окривљеног не представљају кривично дело, али је окривљени инсистирао на признању кривичног дела и противио се одлагању главног претреса ради прибављања доказа свог браниоца. Суд је у овом предмету донео осуђујућу пресуду коју је засновао на признању окривљеног.

У једанаест предмета окривљени се изричито сагласио да се његово саслушање обави преко апликације Skype.

У 58 предмета није наведено на који начин је утврђен идентитет окривљеног, док је у два предмета наведено да је идентитет утврђен преко службеног лица притворске јединице.

Интересантно је указати на један предмет у којем је бранилац истакао бројне примедбе у погледу одржавања суђења без физичког присуства окривљене која се налазила у притвору. Наиме, у овом предмету је бранилац дошао на главни претрес и инсистирао да мајка, отац и стриц окривљене, који су били испред суднице, присуствују суђењу у својству јавности. Суд је одбио захтев браниоца, позивајући се на одлуку Владе којом је забрањено окупљање више лица у затвореном простору и указао на то да судница није довољно велика да прими сва ова лица, уз обезбеђење потребне дистанце. Након такве одлуке суда, бранилац је истакао да ни он не жели да присуствује суђењу јер су у судници биле четири особе, (поред њега у судници су били судија, записничар и заменик јавног тужиоца). Суд је на ову примедбу браниоца констатовао да је размак између присутних лица два метра и да сви имају епидемиолошке маске, па је указао на упутство Врховног касационог суда, којим је предвиђено да се главни претреси одржавају за време ванредног стања, између осталог, због

кривичног дела из члана 248. КЗ и притворским предметима. Након тога је бранилац окривљеног навео да му није остављено довољно времена за припремање одбране јер је оптужни акт примио дан пре главног претреса, као и да није обавио поверљив разговор са брањеником. Суд је констатовао да је омогућено браниоцу да обави поверљив разговор са окривљеном путем апликације Skype и одложио је главни претрес ради припремања одбране.

Истичемо да је само у још једном анализираном предмету бранилац ставио примедбе у виду недовољног времена за припремање одбране, док је претходно наведени једини предмет у којем су учесници одбили да присуствују суђењу због забране окупљања.

Интересантна је и чињеница да је у 20 предмета главни претрес заказан, обављено је саслушање окривљеног преко апликације Skype и донета пресуда у року краћем од 8 дана од дана подношења оптужног предлога. Стога је нејасно на који начин је достављен позив странкама и браниоцу и да ли је остављено минимално време за припремање одбране.¹²⁹ Најинтересантнији је пример у којем је истог дана поднет оптужни предлог, одржан главни претрес и донета осуђујућа пресуда.

Значајан број предмета је након укидања прве пресуде, окончан ослобађајућим пресудама или преиначавањем у делу изречене кривичне санкције, тако што су виши судови изрицали знатно блаже кривичне санкције од првостепених.

Из наведених података произлазе следећи закључци:

- За време ванредног стања у кривичним поступцима главни претреси су одржавани на даљину, само по оптужбама због кривичног дела непоступање по здравственим прописима за време епидемије из члана 248 Кривичног законика, а због кршења мера самоизолације. Дакле, судије ову могућност нису користиле у другим предметима, наведеним у препоруци Министарства правде и Уредби Владе.
- У тим поступцима окривљени су се саслушавали путем апликације Skype. Иако није у свим предметима наведено да је суђење вођено путем апликације Skype, јасно је из дописа Министарства правде да је на тај начин вођена већина суђења.

---

¹²⁹ Чланом 355 ст. 4 ЗКП прописано је да између достављања позива и главног претреса мора да остане довољно времена за припремање одбране, а најмање 8 дана.

- Суђења су вођена из удаљених притворских јединица, а како нису достављена решења о одређивању притвора, из садржине достављених докумената посредно се може закључити да је притвор одређен због постојања особитих околности које указују на то да ће окривљени поновити кривично дело, због кршења изречене мере изолације. Ипак, треба имати у виду да је већина поступака покренуто према лицима која нису претходно осуђивана, као и да се из осталих података не може утврдити постојање ниједне друге околности која би указивала на могућност понављања кривичног дела. Треба напоменути да је значајан број предмета, након укидања прве пресуде, окончан ослобађајућим пресудама или преиначавањем у делу изречене кривичне санкције, тако што су виши судови изрицали знатно блаже кривичне санкције од првостепених.
- Судије су одржавале суђења на даљину током ванредног стања, без посебног образлагања правног основа и разлога за саслушање окривљених без њиховог физичког присуства. Овакав начин суђења у значајном броју случајева одржавао се и пре доношења Уредбе Владе, када су судови по свему судећи поступали у складу са препоруком Министарства правде.
- Судије су само у незнатном броју случајева питале окривљеног за мишљење о саслушању путем апликације Skype, најчешће га само обавештавајући о томе.
- Судије се, по правилу, нису упуштале у испитивање поштовања права окривљеног у смислу поверљивог разговора са браниоцем, остављеног времена за припремање одбране, нити су се бавиле примедбама бранилаца и окривљених у случајевима у којима су оне биле стављене. Ово наводи на закључак да је приоритет било суђење у предметима за наведено кривично дело, у односу на све остале процесне гаранције. У овом контексту је интересантно да се ни браниоци нису у највећем броју случајева противили саслушању окривљеног који се налази у притвору на описани начин, па чак ни у предметима где им није ни уручен оптужни предлог и није протекло минимално време од осам дана за припремање одбране.
- Код утврђивања идентитета окривљеног, интересантно је навести да су судије углавном само наводиле личне податке окривљеног, али не и како су ти подаци утврђени. Такође, судије су висок степен поверења поклањале запосленима у притворским

јединицама, што посредно указује на то да су они били у просторији са окривљеним приликом саслушања.

- Суђења су била експресна, па су се поједина завршавала у истом дану кад је поднет и оптужни предлог.

ТРЕЋИ ДЕО

6. Закључци и препоруке

у вези са суђењима на даљину у Републици Србији

6.1. Закључци у вези са суђењима на даљину

Право на правично суђење представља фундаментално људско право које служи као основ за уживање многих других права и слобода. Током трајања пандемије, многе државе су прибегле предузимању различитих мера којима су ограничиле уживање основних права, а у циљу заштите становништва од заразне болести. Тако се поставило питање и оправданости суђења на даљину, којем је прибегао велики број земаља.

Суђење на даљину није забрањено међународним правом, али релевантни међународни стандарди указују да и у случају суђења на даљину, процесно-правне претпоставке за правично суђење, треба да буду у потпуности поштоване. Ово пре свега подразумева да оптуженом треба омогућити да делотворно учествује на расправи. Омогућавање суђења на даљину процењује се у сваком конкретном случају, руководећи се проценом технолошких могућности, карактеристикама и осетљивости конкретног лица, могућностима за делотворну и поверљиву комуникацију са адвокатом и сл. Организовањем суђења на даљину мора се обезбедити приватност учесника у поступку, уз истовремено омогућавање јавности да прати суђење и уз квалитетан звук и праћење самог суђења, свих учесника у поступку. Лош звук може онемогућити оптуженог да чује и учествује у поступку, те може покренути питање повреде права на правично суђење.

Упоредноправни приказ показује да велики број држава прибегава суђењима на даљину, а ово искуство знатно је увећано

током пандемије. С обзиром на наведену праксу држава уочава се неопходност постојања одговарајуће техничке опреме, као и обученост судија и судског особља да користе ИТ платформе и опрему потребну за суђење на даљину. Суђење на даљину захтева објашњење судије како ће се решавати техничке потешкоће, као и укључење ИТ стручњака, ако су доступни, како би се осигурало несметано одвијање суђења.

Када се говори о правном оквиру Републике Србије, већ неколико година постоји могућност испитивања осетљивих сведока уз помоћ средстава за пренос слике и звука. Међутим, истраживање је показало да су ова средства најчешће коришћена за време пандемије, а знатно мање у ситуацијама у којима су учесници посебно осетљиви сведоци, иако о томе постоје изричите законске одредбе. Наведени закључак се може потврдити и упоређивањем ових података са резултатима истраживања о посебно осетљивим сведоцима из којих произилази да су се техничка средства за пренос слике и звука, врло ретко и рестриктивно примењивала код испитивања посебно осетљивих сведока. Такође, треба нагласити да још увек има судова који немају техничку опрему, неопходну за одржавање расправе на даљину. Истраживање је показало и да значајан број судија није посебно заинтересован за коришћење ове могућности, као што нису показали интересовање ни да похађају вебинаре и даље се усавршавају у области ИТ технологије. Међутим, пандемија је убрзала овај процес. Може се очекивати да ће се повећати потреба за суђењем на даљину, а посебно што овакав начин комуникације може у значајној мери смањити трошкове поступка и утицати на повећање његове делотворности. Ово, с друге стране, треба да покрене низ значајних питања, од потребе за унапређењем правног оквира, до уређења поступка на даљину. Иако Устав и процесни закони остављају могућност за суђење на даљину, ове одредбе морају бити прецизиране и њима се морају разрешити одређена питања, која су се у пракси показала као посебно изазовна.

Судија треба да обезбеди да суђење на даљину буде правично, те да буду укључени сви процесни учесници. Када је реч о испитивању сведока, судија треба посебно да води рачуна да на сведока нема утицаја или уплитања друге особе. У том смислу, судија треба да предузме све мере како сведок не би читао унапред припремљен текст, или да

забрани да буде друга особа у соби из које он / она сведочи. Посебно је важно помоћи сведоцима који су припадници осетљивих категорија у друштву, а који имају језичке баријере или психолошке или менталне потешкоће, с циљем да од њих добију адекватно сведочење током суђења на даљину. Уколико то није могуће, треба одустати од онлајн суђења.

Једно од најзначајнијих питања у вези са суђењем на даљину, јесте како обезбедити активно и ефективно учешће лица у судском поступку. Нека од питања која се морају размотрити јесу, на пример:

- **Коју комуникацијску платформу користити?** Неспорно је да је први услов за задовољење претходно истакнутих захтева, постојање добре комуникационе платформе, која мора да омогући несметану комуникацију и размену доказа.

- **За која кривична дела је могуће спровести суђење на даљину?** Истраживање је показало да је ова пракса током ванредног стања постојала само због кршења мера самоизолације, док није коришћена за друга кривична дела, која су наведена у препорукама Министарства правде или Уредбе о организовању суђења. Одговор на ово питање мора бити предмет расправе, али је извесно да то може бити само код оних кривичних дела која не захтевају извођење великог броја доказа, као и у случају оптужених који могу да активно учествују у суђењу на даљину.

- **Начин упознавања са доказима, размена доказа и њихово оспоравање.** Ово питање је важно и мора бити уређено, посебно ако се ради о обимној документацији, вештачењима којима странке имају право да присуствују, доказима који су предати на том суђењу. Уопштено гледано, снимање свих поступака (што је случај у неким јурисдикцијама) могло би да допринесе уштеди на штампању судских докумената и да елиминише проблеме с њиховом веродостојношћу и ризике да их странке у поступку оспоре. Због гаранција правичног суђења, такође је важно имати правилну видео-поставку за суђење: да се обезбеди да се на снимку види цела судница, а не само лица оних који говоре у одређеном тренутку.¹³⁰ Стога је и значајно која

---

130 Вид. Извештај са регионалног округлог стола на даљину („онлајн“) “Видео-конференција у судским поступцима: стандарди људских права”, *Op.cit.*, стр. 7.

се интернет платформа користи за суђења на даљину и засигурно је најбоља опција која је започета у англосаконским земљама да се посебно дизајниране платформе користе за онлајн саслушања, као и за цела суђења.

- Делотворност унакрсног испитивања и могућност суочења.

Унакрсно испитивање је суштина важећег Законика о кривичном поступку и поред одговора на питања, битан је начин постављања питања, брзина, гестикулација и слично; суочење представља непосредно обраћање лица једнодругом ради увида у њихово држање, гестикулацију, уверљивост и слично. Због овога је посебно важно да техничке могућности за вођење суђења на даљину, омогуће овакав начин комуникације.

- Могућности за одржавање реда и процесне дисциплине на суђењима.

Наведено није нимало једноставно ни на непосредним суђењима, а посебно када постоји више процесних субјеката. Ипак, ако током суђења на даљину неко од учесника ремети ток суђења, постојеће процесне норме у вези с упозорењем и кажњавањем ових особа током „правог“ суђења једноставно би се могле применити током онлајн саслушања, али такође и неке посебне мере попут „искључивања свих“ (mute all) опције, која је заиста много бољи начин за прекид саслушања, а и начин да се добије време за хлађење емоција. Овај начин искључења лица које ремети ред на суђењу је чини се и да је правичнији, јер би се омогућило да оно и даље прати ток суђења без могућности да говори, док се приликом непосредног суђења у већини случајева, то лице потпуно искључује из даљег тока суђења.

- Обезбеђење начела јавности судског поступка.

Једно веома битно питање у вези са суђењима на даљину јесте и да се обезбеди сваком заинтересованом лицу приступ онлајн суђењу, односно остваривање начела јавности. То начело је важно у овим поступцима, пре свега због неопходности заштите странака од вођења судског поступка у тајности без икакве јавне контроле, а такође и због потребе да се задржи поверење јавности у судове. Стандард који је прихваћен у правосудним системима модерних демократских и уређених држава, јесте да је судски поступак јаван јер то доводи до поверења грађана у правосудје, а и предуслов је праведног судског поступка. Искључење

јавности је изузетак и оно се увек мора посебно испитивати. Међутим, не треба изгубити из вида да је непосредно присуство, само један од начина остваривања овог начела. Ово би једино створило обавезу, која свакако постоји и када се одржава непосредно суђење, да се заинтересованим лицима пружи информације у вези са судским поступком. Да би отклониле препреке које постоје код суђења изван редовне суднице, државе су дужне да предузму компензаторске мере како би обезбедиле да су јавност и медији уредно обавештени о месту расправе и да им се омогући ефикасан приступ, а како се закључује у пресуди Европског суда за људска права у случају *Риепан против Аустрије*.¹³¹ Неспорно је да би присуство свих заинтересованих лица на комуникационој платформи довело до многобројних проблема, како техничких (квалитет и преоптерећеност интернет везе и платформе), тако и процесних (праћење суђења од стране сведока који тек треба да буду испитани, ометање процесне дисциплине и сл.). Стога би јавност суђења одржаних на даљину, могла бити обезбеђена каснијим објављивањем снимка са анонимизацијом одређених делова или издавањем копије записника, достављањем информација о суђењу и слично. Ипак, развој савремених платформи оставља могућност и праћења суђења у реалном времену, чак и много већем броју заинтересованих, с тим што би онда требало размотрити коришћење опције контроле звука учесника ради одржавања дисциплине и друге опције ради превазилажења евентуалних проблема. Такође треба узети у обзир да приступ јавности суђењима на даљину у реалном времену, може отворити и питање недозвољеног снимања и кршење приватности. С друге стране, треба нагласити да би емитовање суђења могло учинити судове отворенијим и приступачнијим, без обзира на удаљеност.

- **Обезбеђивање преводиоца и тумача.** Право на правично суђење подразумева и обезбеђење овог права лицима којима је потребно. О овом питању није било много речи у самој анализи јер искуство са суђењима на даљину током ванредног стања, није указало на проблем обезбеђења преводиоца и тумача. Међутим, право на правично суђење подразумева и ово право које мора бити гарантовано, у случају да лице не разуме или не говори језик суда. Оно с друге стране, може бити

---

131 Judgment in the case of *Riepan vs. Austria* (Application no. 35115/97), 14.11.2000, the European Court of Human Rights, Strasbourg.

посебно изазовно када се суђење спроводи на даљину. Превођење би се могло спровести обезбеђивањем квалитетног симултаног превођења. Међутим, сложенији је проблем код учесника у поступку са инвалидитетом. Стога би се приликом избора комуникационе платформе морало водити рачуна о томе да подржава програме намењене за ова лица, или уколико то није могуће, ова лица не би требало излагати суђењу на даљину.

- **Обезбеђење слободног давања исказа и искључење сваке могућности злостављања или било каквог вида изнуђивања исказа, посебно за лица која се налазе у казним установама или полицији.** Обезбеђење овог права је посебно важно када се поступак води према лицу коме је ограничена слобода кретања, пре правноснажног окончања поступка. За саслушање на даљину лица која су у пеналним условима, неопходно је размотрити могућност да она изричито одбију да се у њиховом случају организује суђење на даљину. Уколико лице не одбије овакву могућност, потребно је обезбедити да комуникациона платформа буде таква да омогући потпун увид суда у услове под којима окривљени даје исказ и да му се обезбеде услови у којима ће он несметано користити своја права. Посебно је значајно у овом контексту регулисати питање ко све може и треба да буде у истој просторији са окривљеним, па поред адвоката, треба размотрити и могућност присуства психолога или другог стручног лица запосленог у пеналној установи и одсуство стражара.

- **Право на стручну помоћ адвоката и право на браниоца и неометано општење странке и адвоката.** Ово је једна од фундаменталних компоненти права на правично суђење, те мора бити гарантовано у сваком случају, као и приликом организовања суђења на даљину. Може се поставити питање да ли странка и адвокат треба приликом суђења на даљину да буду у истој просторији, или то није неопходно обезбедити. У принципу би странка и адвокат требало да буду у истој просторији, али када услови то не дозвољавају, странка и адвокат морају комуницирати преко техничких средстава и та комуникација мора бити приватна.

- **Заштита података о личности.** Суђење на даљину мора да се одвија преко комуникационе платформе која обезбеђује висок

ниво безбедности и заштите личних података, како не би дошло до повреде и забране било каквог вида злоупотребе података, чиме се крши право на приватност. Међутим, овакав начин вођења суђења, знатно повећава ризик од доласка до података који се трансферују онлајн, те, рецимо, ситуације слања линка за суђење на даљину лицима која нису овлашћена да присуствују. Стога су нарочито важне и интернет платформе које се користе за овакве врсте суђења и њихова сигурност. Због проблема везаних за заштиту података, за такозвано „Зум-бомбардовање“, односно неовлашћени приступ састанку преко апликације Zoom, после чега се на различите начине узнемиравају учесници састанка (нпр. објављивањем касније снимака на друштвеним мрежама и сл.), те због проблема који се тичу нарушавања приватности учесника, у неким земљама се већ користе посебне интернет платформе, нарочито дизајниране за суђења и знатно сигурније у наведеном смислу (У САД се све више користи CourtCall¹³², док је у Енглеској и Велсу за велика суђења са поротом започет пилот пројекат са посебно дизајнираном интернет платформом AVMI¹³³).

Може се закључити да постоји нужност и потреба да судови воде онлајн суђења у одређеним процесним ситуацијама, у циљу лакшег приступа суду странака и осталих процесних учесника, те им стога ту могућност треба обезбедити. Сам Европски суд за људска права у својим одлукама, изричито дозвољава овакав начин вођења поступака, па се заправо своди на процену судије у конкретном случају да ли ће спроводити суђење на даљину или не. Међутим, у тим случајевима неопходно је стриктно поштовање члана 6 Европске конвенције о људским правима, којим је загарантовано право на правично и јавно суђење, приликом утврђивања права и дужности грађанске природе, као и приликом разматрања кривичне оптужбе против сваког појединца. Стога је и задатак сваког судије који буде одабрао да путем видео-линка саслушава странке или испитује сведоке, да се у целости постара да све компоненте права на правично суђење, гарантованог Конвенцијом, буду остварене.

---

132 Видети на веб страници: <https://courtcall.com/>. (10. мај 2021).

133 Видети на веб страници: <https://justice.org.uk/our-work/justice-covid-19-response/>. (10. мај 2021). У Енглеској су, на пример, све расправе Врховног суда јавно доступне.

6.2. Препоруке у вези са суђењима на даљину

Искуство у Републици Србији са суђењима на даљину током ванредног стања, отворило је низ питања о којима је доста дискутовано у јавности. Како Србија не би дочекала неспремном неку будућу ситуацију, која поново може наложити организовање суђења на даљину, а свакако разматрајући њене предности, посебно у смислу смањења трошкова и ефикасности, потребно је размотрити даље кораке ка уређењу овог питања. Имајући у виду наведену анализу праксе у различитим државама по питању суђења на даљину, а посебно током пандемије, те узимајући у обзир међународне стандарде и искуство са суђењима током ванредног стања, потребно је предузети следеће кораке:

- 1) Из наведених одредби ЗКП-а може се закључити да суђење на даљину није у супротности са суштином ЗКП, али би закон морао имати одредбу којом би се ова могућност изричито увела и његова примена детаљније регулисала. Тиме би се појасниле, па чак и измениле у већој мери неке од постојећих одредби које практично значе потпуно искључивање одређених процесних субјеката из неких фаза поступка. Тако би било неопходно извршити одговарајуће законодавне измене, пре свега у Законнику о кривичном поступку, како би се на детаљан начин регулисало саслушање оптуженог путем видео-конференцијске везе, али и у Закону о парничном поступку, увођењем посебне одредбе која би регулисала вођење целог парничног поступка онлајн (саслушање сведока или вештака је омогућено у кривичном поступку чланом 357 ЗКП, а у парничном поступку за саслушање сведока и странака путем видео-конференцијске везе, постоји одредба члана 245 став 3 ЗПП, односно члана 277 став 2 ЗПП).
- 2) Потребно је дефинисати критеријуме за која дела и у којим ситуацијама се може спровести суђење на даљину.
- 3) Високи савет судства, као највише судско тело, требало би да донесе званична упутства – смернице судијама за вођење суђења на даљину.
- 4) Неопходно је обезбедити техничке услове у судницама за

испитивање посебно осетљивих сведока и одвијање суђења на даљину, уз одговарајућу обуку судија и судског особља у наведеној области, која мора бити мотивишућа јер су судије показале незаинтересованост за било каква одступања од стандардног начина вођења суђења.

5) Важно је обезбеди посебну интернет платформу намењену искључиво за правосуђе, која би била знатно сигурнија од општих платформи и апликација које се користе, а која би омогућила заштиту података процесних учесника и смањила ризик по питању кршења приватности странака и осталих учесника. У дизајнирање платформе или апликације за суђење на даљину треба да буду укључени правосуђе, адвокати и друге релевантне заинтересоване стране. Такође, потребно је обезбедити благовремену надоградњу система односно унапредити платформу и апликације које се користе.

6) Потребно је обезбедити електронску комуникацију са странкама, адвокатима и другим процесним учесницима, која омогућава увид у садржај докумената судског предмета, али и слање поднесака суду и примање исправака из суда.

7) Било би пожељно обезбедити јавни приступ онлајн суђењима у реалном времену, а у циљу остварења начела јавности које омогућава обезбеђивање контроле јавности, али служи и постизању већег поверења грађана у правосуђе. Када то није могуће, потребно је обезбедити снимак са суђења свим заинтересованим странама.

8) Неопходно је даље спровођење обука за коришћење преноса слике и звука у случају осетљивих сведока како би се ова могућност у већој мери користила када је то неопходно. Истраживање је показало да се технологија не примењује у Србији ни у случајевима у којима је то неопходно ради заштите посебно осетљивих сведока, иако за то постоји законско утемељење како у ЗКП-у, тако и у Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и представља важну компоненту њихове заштите.

9) Пожељна је већа промоција употребе ИТ технологија и учешћа на вебинарима носилаца правосудних функција, ради њихове веће обучености и унапређења вештина које су неопходне за вођење

суђења на даљину јер коришћење технологије у судским поступцима, није заступљено у српском правосуђу у већем обиму и не постоји превелика заинтересованост правних професионалаца за њену примену.

10) Потребно је јачати и техничку подршку стручних лица у судовима (Информатичарску службу), ради пружања адекватне подршке судијама приликом организовања суђења на даљину.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

347.91/.95:004.738.5

СУЂЕЊЕ на даљину : правни оквир и пракса / Ивана Крстић ... [и др.]. - Београд : Форум судија Србије, 2021 (Београд : Ц штампа). - 76 стр. ; 24 cm

Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-80570-02-0

1. Крстић, Ивана, 1975- [аутор]
а) Суђење на даљину

COBISS.SR-ID 45550601

Kingdom of the Netherlands

Пројекат је подржан од стране Амбасаде Краљевине Холандије у Београду

